

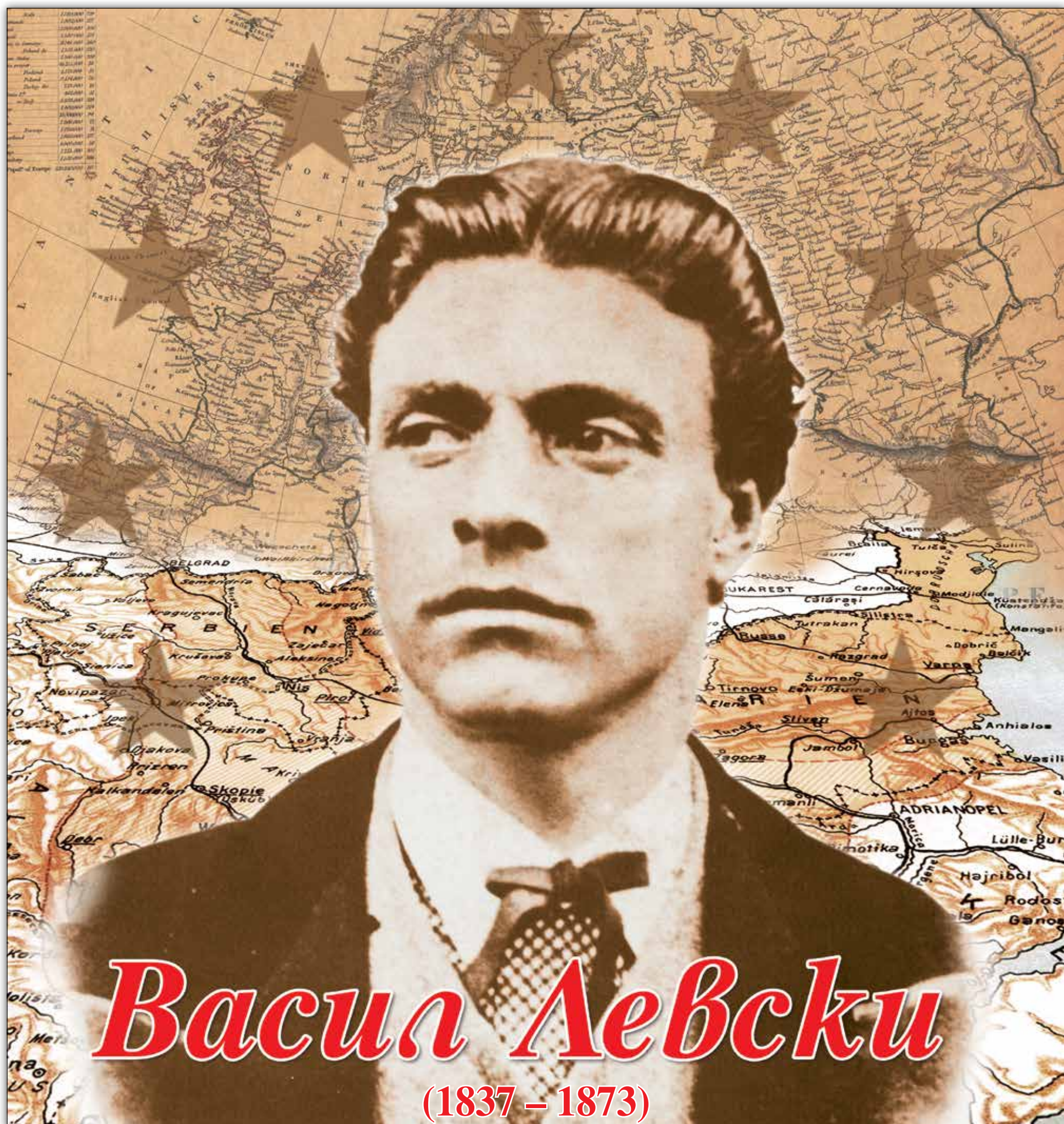
ЗА БУКВЕНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXVIII • БРОЙ 51/ЮЛИ 2017 г.

Васил Левски

(1837 – 1873)

Идеологът на нашата свобода

Васил Василев, председател на Общобългарски комитет „Васил Левски“

На 19 февруари тази година един малък човек, облечен в униформа като Васил Левски, стоеше на пост пред Паметника на Апостола в София. Той беше на 4 години и стискаше истинска пушка „Манлихер“, висока почти колкото него. Когато караулът му свърши, някой го запита: „Какъв си представяш, че е бил Левски?“. „Нещо като Супермен, само че истински“, беше отговорът.

Образът на супермена сякаш е вдъхновен от биографията на Левски. В живота – най-обикновен човек, като

Васил Василев

всеки един от връстниците си. Но в характера, в делата, в чувството за дълг, в родолюбието, в революционната си същност той се издига над човешките предели и се превръща в нравствен свръхчовек. Най-впечатляващото

в него е, че успява да преодолее най-силния човешки инстинкт – за самосъхранение – в името на едно много по-висше чувство – жаждата за свобода. Аристотел казва „Платон ми е скъп, но истината ми е по-скъпа“. А Левски сочи: животът ми е скъп, но свободата ми е по-скъпа. За Левски без свобода животът няма стойност.

Такава жажда за свобода, по-силна от любовта към живота, може да се срещне сред единици в нашата и в световната история.

Апостола на свободата е единственият, за който без съмнение можем да кажем, че е най-великият българин на всички времена. Левски обединява всички българи и е онзи национален герой, който остава неопетнен от политически интриги и присвояване. Дело на Васил Левски е неизчерпаем извор за националното самочувствие на българина, олицетворение на образа, събрал в едно идеализъм и саможертва в името на свободата на родината. Днес неговият завет за чиста и свята република, в която всички да имат равни права, независимо от своята народност и вероизповедание, е по-актуален от всякога. Саможертвата на Апостола на свободата е свързана с европейските идеали за свобода, национално достойнство и човеколюбие. Дело на Васил Левски е идеал, който всички ние трябва да следваме днес.

Цветан Цветанов, председател на ПГ на ПП ГЕРБ

Васил Левски е свършеният образ на борбата за свобода и равноправие. Българинът, подчинил ум, сърце и сила на една идея – „свята и чиста република“.

Апостола ни остави не само завети, но и пример как се изпълняват – с почитеност, себепристрастие и вяра.

Корнелия Нинова, председател на ПГ на „БСП за България“

За мен Левски е образец на саможертва, към който ние – потомците на неговите съвременници, ние – всички българи, сме в дълг. Защото не го спасихме, защото не знаем дори къде е гробът му, защото не знаем дори точната година и дата на неговото раждане.

Волен Сидеров, председател на ПГ „Обединени патриоти“

Всеки има своя път до Левски, до думите и делата му, до дълбокия смисъл на неговите мисли. Гениално е прозрението на революционера стратег „Времето е в нас и ние сме във времето. То нас обръща и ние него обръщаме“.

Левски изпреварва своето историческо време и днес е изключително актуален. И необходим. Това е философски екзистенциален символ на свободата, мерло за сила, за национална памет и за историческа гордост от собствените ни дела.

Мустафа Карадайъ, председател на ПГ на ДПС

Всеки от нас си спомня уроците за Васил Левски. Неговият подвиг и саможертва са впечатлявали поколения деца. С вълнение сме слушали разказа за лъвския скок, който е дал името му. Със страхопочитание сме наизустявали великите Ботеви стихове за черното бесило край София. Тази емоция остава завинаги в съзнанието ни. Саможертвата на героите и споменът за тях са нишката, която ни държи привързани към Родината. Левски е от онези колосални личности във вековната ни история, които са надраснали епохата си. Неговият идеал за чиста и свята република е и наш. Той го е казал толкова мъдро: „Времето е в нас и ние сме във времето“.

Гергана Стефанова, председател на ПГ на ПП „Воля“

С идеите на Левски в сърцето си

Д-р Емил Кабауванов, кмет на Община Карлово

Емил Кабауванов

Днес, 180 години след рождението му, ние, които сме призвани да съхраним и предадем на идното поколение наследството на Левски, се питаме дали и как го правим.

Като кмет на Карлово съм убеден, че да си карловец е отговорност, гордост и дълг. Важно е да се говори за Левски не само в годишнините. България се нуждае от хора, които са с ясно родолюбиво съзнание в този глобален, динамичен и рисков свят. Левски ни завеща като личен

пример как се работи и как се умира за България и нашата задача е да предадем това на идните поколения. Всеки българин трябва да носи в сърцето си идеите на Левски – „За чиста и свята република“, че преди да чакаме някой друг да ни освободи или да ни помогне, първо ние трябва да се хванем ръка за ръка и да си свършим нашата работа. Или както го е казал навремето Апостола: „За да бъдем равни с другите европейски народи, зависи от нашите общи задружни усилия, братя!“.

Ето в това гениално изречение на Левски е цялата философия на успеха или на неуспеха на един народ. Програмата за честванията, която община Карлово е подготвила, е наситена с много събития. Каня всички българи да бъдат наши гости във всичките дни на честванията, за да усетим заедно радостта от тях.

Левски е не име, а глагол

Корнелия Маринова, кмет на Община Ловеч

Когато кажем Левски, разбираме преди всичко един исторически и идеологически кръг от ценности. Левски като символ днес е инструмент за ценностно ориентиране, а не просто и само знак за родова принадлежност и привлекателен образ. Той е пример за безпределна любов към народа и за саможертва за родината. За политическо строителство и толерантност, за вяроност към републиканската държавност. Левски е призив за действие, за служба за родината, за активна позиция в обществото.

Корнелия Маринова

В този смисъл Левски е не име, а глагол – много важен двигател на народната свята и обществения живот.

Скъпи приятели,

Вие държите в ръцете си или гледате на екраните на вашите компютри юбилейния брой на уникналното издание

„За буквите – О’ писменехъ“.

Този брой е посветен на 180-ата годишнина от рождението на най-достойния син на българския народ – Васил Левски!

От името на академичното ръководство, преподавателите, студентите, докторантите и служителите на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) и лично от мое име и от името на главния редактор на вестника искам да ви поздравя за този забележителен юбилей и да ви пожелаем винаги да носите в сърцата си образа на Васил Левски – недостижимия връх на българския национален дух!

Проф. Стоян Денчев,
ректор на УниБИТ

До края на юбилейната 2017 г. този брой на вестника ще бъде преведен и отпечатан и на английски език, за да стане достояние на повече хора от целия свят, които обичат народовластията и свободата.

Свободният човек

Левски промени съдбата на народа си

Румен Радев, президент на Република България

Тази година отбелязваме 180 години от рождението на Васил Иванов Кунчев. Когато той се появява на бял свят, Възраждането едва поклъба, а свободата е още бял.

Днес портретът на Левски висе във всяко българско училище. За по-малко от два века българският народ извървя пътя на самоосъзнаването, културното утвърждаване, бунта и ликуването от свободата, стремителния възход, отстояната гържавност и гордостта от световното признание на десетки творения на българския гений в духа и съзиданието.

Историята е измамна перспектива. Черно-белият портрет на Левски изглежда знак от далечното минало, но пак повтарям: от рождението му са минали едва 180 години.

Ако изминатият внушителен български път е факт, то е благодарение на уникални личности като Дякона, Ботев, Захарий Стоянов, а след тях Алеко, Пенчо Славейков и много други. Те са своеобразни ускорители на Историята, които изведат българския народ от пустинята на робството до обетованата земя

Румен Радев

на свободата, в която българският творчески гений мери ръст с „Европата“.

В средата на XIX век българите все още я спомнават като нещо далечно и непостижимо. Левски е най-висшето въплъщение на свободния човек, който ще промени съдбата на народа си. Оттогава ни делят много поколения: пътят на българския дух е труден, той преминава през години на униние и слабост, но винаги съхранява един еталон: Левски, момчето от Карлово, което заряза расото, за да дари народа си не с утеха, а със свобода. Мъжът, гръзнал да предизвика цяла Империя, който загуби себе си, но спечели „за цял народ“.

Да обединим енергията си, за да вървим напред!

Бойко Борисов, министър-председател на Република България

Да погледнем с очите на Левски – да спрем да се мразим и да обединим енергията си, за да вървим напред!

Абсолютна безкорисност и абсолютна саможертва в дългия път на обръщането на роба в свободен човек, и на родината – в чиста и свята република. Тези качества, присъщи на светец, са превърнали обикновения човек Васил Иванов Кунчев във Васил Левски, в Апостола на Свободата, в иконата, пред която поклонът на българите е най-искреният.

Твърде често го цитираме, твърде често го даваме за пример. Смятам, че в много по-голяма степен бихме имали право да изричаме името му, ако се приобщим поне малко към неговата толерантност, честност, всеотдайност, далновид-

Бойко Борисов

ност. Можем да започнем, като поне един път погледнем с очите на Левски на бъдещето на народа и гържавата ни, като спрем да се мразим и като обединим енергията си в това България да върви напред. Както е казал Апостола – „Всичко се състои в нашите задружни сили“.

Нека си припомним пътя

Димитър Главчев, председател на Народното събрание

Няма друга историческа фигура, която националната ни памет вече 180 години пази толкова чиста и свята. Безсмъртното дело на Левски е българският порив към свобода, демокрация и справедливост. То е истинското ни и неподправено основание за национално самочувствие и гордост. Защото идеите на Апостола са неразривно свързани с европейските идеали за напредък, солидарност и човешки права. Днес, когато страната ни е уважавана и достойна, сме длъжни да преоткриваме демократичните ценности, които той ни завеща, да ги предаваме старателно и на следващите поколения. Левски е образът на всичко безценно, възвише-

но и велико, което изгражда като обществен идеал епохата на Българското възрождение. Нека си припомним пътя, който Апостола ни посочи, и да се запитаме в каква гържавна искаше той да живеем. На знамето ѝ да пише „Свята и чиста република“. Държава с „народно управление“, гържава на „личната и народна свобода“. Държава, в която всички живеят „под едни чисти и святи закони“. Тази гържава ни завеща Левски.

Днес съвременният свят ни подлага на драматични изпитания, нужни са ни решителност и воля, нужни са единение и стабилност. Откъде другаде, ако не от безсмъртното дело на Апостола, можем да почерпим

Димитър Главчев

сили и енергия да се справим с предизвикателствата?

Васил Левски завинаги е вграден в историческата памет на България. Неговото име е нашата съвест, нашето мерло за самите себе си, за бъдещето на нашата гържава.

Неговите завети за нас са писани

Илияна Йотова, вицепрезидент на Република България

Годишнината на Васил Левски – 180 години от неговото рождение. Достатъчни ли са два века, за да осмислим символа, легендата и личността на Апостола?!

За Левски е трудно да се пише. Съвременниците му ни завещаха образ, който познаваме от първите уроци на читанките. И до днес всеки може да види себе си, да премери житейската си правда чрез думите и делата на Левски. А този диалог с Апостола, това съизмерване е много лично.

Апостоле на свободата, днес ти нямаш нужда от фанфари и помпозност. Нямаш нужда от гържавен протокол, ако не чувстваме необходимост от разговора с теб, ако нямаме вяра, че имаш най-вече ти правото да бъдеш съдник на делата ни.

Трудно се бяга от клишетата, но трябва пак да кажем: твоите завети звучат, сякаш за нас са писани. Кога говори Левски за българска гържавност? Когато няма гържава, когато надеждата я няма, когато духът е на път да се предаде. Кога говори той за българския народ? Когато е необходимо да се запали искрата на силата му. Кога ни оставя заветите си за чистата и свята република? Когато трябва да се вземе най-важното политическо решение за бъдещето на Родината.

Апостоле, изпълни се мечтата ни да имаме гържава. Но гържавност ни липсва. Трудно се намират хора, гържавници, които намират значение в тази дума, а още по-трудно – такива, които са готови да се борят за нея.

Илияна Йотова

Каза ни още през 1871-ва: „Трябва изпит за всеки. Днес е човек, а утре – магаре“.

Днес пак имаме нужда от силни хора, не само лидери, а водачи. Пораженчеството е да мислим, че сме изпълнили националните цели и нямаме кауза. Не е достатъчно да вписваме само гребнотемето и злобата на деня в счетоводния баланс на ежедневие. Постигнахме целите си да бъдем част от Европа, но още по-голямата ни цел е да бъдем „равни на другите европейски народи“, както искаше Апостола. Разделението е сложило тежък отпечатък върху институциите. Клетвите за единоречивост са пред камерите, после делата ги унищожават и раждат недоверие. Противопоставянето не ражда развитие, омразата не може да сплотява.

Проектът за България изисква и ние като Левски да кажем честно как ще живеем през следващите години. Ще има ли работа и перспектива за младите българи, за да спрем изтичането и заличаването на нацията? Ще се справим в действителност с корупцията, която обезврява и плаши предприемчивите хора. Каузата вече не е да влезем в „клуба на...“, а

да извървим пътя към себе си, да преодолеем нихилизма и недоверието, да изградим съгласие въпреки различията. Лозунга „Хората на България са най-ценното богатство“ трябва да превърнем във верую!

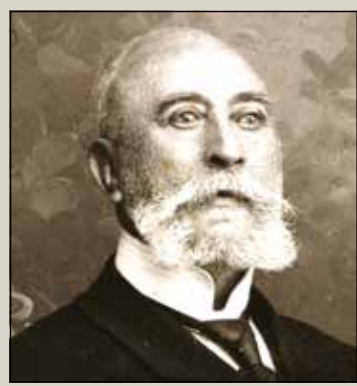
Левски е различен. Не може да се впише в нито един от традиционните образи на българската народопсихология, пресъздадена от не един автор. Но образът, който е в сърцето на всеки българин, е този на истинския родолюбец. „Народе ...“ възкликва Апостола на страницка от своето тефтерче и дали случайно оставя само тази дума с многоточие. Добре е познавал манталитета на съвременниците си, знаел е недостатъците, пишел е за предателство, злоупотреба с пари, за лоялност и вяра... Но от всеки ред звучи неговата вяра, че хората са най-голямото богатство. Безкомпромисен към предателите, към нерешителните, Левски издига в култ Отечеството си и вярва в достойните и смели хора, които се вричат за свободата на България.

„Всички народи в нея [България] щат живеят под едни чисти и святи закони, както е дадено от бога да живее човекът: и за турчинът, и за еврейнът и пр., каквито са, за всички еднакво ще е само ако припознаят законите равно с българинът. Така ще е в наша България!“

Това е изстраданият бял на един велик българин! Бял, който няма право на забравя. Българин, за чието мечти и завети трябва да сме достойни!

Поборникът Христо Шиваров разказва

Ваня Донева, Регионален исторически музей – Стара Загора

Христо Шиваров (от фонда на РИМ – Стара Загора)

Спомените му носят заглавие „Записки (бележки) по Старозагорското въстание през 1875 година от поборника Христо Стойнов Шиваров, секретар-деловодител на революционния комитет, основан от Васил Левски“. Ръкописът се съхранява в ДА – Стара Загора (ф. 141К, оп. 1, а.е. 1, л. 1–74), а в музея е изложено машинописно копие във фонда на отдел „История на българските земи XV – XIX в.“ (инв. №БСЗспф 127), от което са приведени тук цитати. Мемоарите са завършени през 1884 г., но вероятно са правени и по-късни корекции. Машинописният екземпляр съдържа 35 страници, а последната спомената дата – 10 юли 1877 г., е свързана с влизането на руските войски под предводителството на ген. Гурко в Стара Загора. Авторът отделя специално място на Васил Кунчев. Той преразказва историята за неговото ученичество в Стара Загора и предава личните си впечатления от срещите им по-късно, в хода на създаването и дейността на Старозагорския революционен комитет. Въпреки някои фактологични неточности, бележките на Шиваров съдържат интересни детайли за „старозагорските дни“ на Апостола и неговите местни съмишленици. Историчките Нейчо Кънев и Величка Койчева публикуват само части от мемоарите, свързани със събитията около Старозагорското въстание през 1875 г.

... Васил Иванов, след като свършил класното училище и като изучил добре гръцкото нотено пеене и реда в церковното служене, решил да напусне вуйка си и да замине при майка си. Не се минало много време и вуйко му х. Василий бил преместен от Стара Загора в Карлово за таксидиот на Хилендарския манастир. Тук младият Васил е бил прибран отново при вуйка си, който с големи увещания е успял да го убеди да приеме духовен сан и да се ръкоположи за дякон с духовното име Изнатий.

Буйният му темперамент не могъл да се уталожки и улегне под скромното расо на благоговейния кааугер. Не се минало много време, той се видял свободен от черното расо и от кааугерските си задължения. За него турската тирания над българския народ е била нетърпима и се чувствал задушен от тежката атмосфера, която го е заобикаляла. Той е търсил свободен простор за своята душа и такъв намерил въвн от турската империя, когато се е озовал в свободна Сърбия.

Към края на 1869 г., в един прекрасен ден, Васил Иванов Левски пристигнал в Стара Загора и слязъл в хана х. Димитър х. Генов в махалата „Акарджа“, в който хан през това време слезали търговци от всички краища на Турция. След малка почивка той съобрази, че най-близката къща до хана е тази на другаря му по училище Стефан П. Сливков и решил да се срещне най-напред с него, за да му открие целта на дохождането

си в Стара Загора. Стефан Сливков току що се бил върнал от дюкяна си и бил изненадан от появяването на Васил Левски. Той веднага узнал, в лицето на своя гостенин, младия си другар Васил Иванов за когото от дълго време знаел, че е подстриган в духовен сан с името дякон Изнатий. Това недоумение на Сливкова обърнало внимание на гостенина и той побързал да го извади от това положение. Разправил му вкратце своята одисея от времето, от когато е напуснал Стара Загора и в заключение му съобщил целта на своето дохождане. След един приятен разговор двамата стари другари се разделили. Сливков взел върху си грижата да съобщи на другарите си от кръжока и да ги покани да дойдат на събрание в стаята на Василия Левски в хана на х. Димитър х. Генов. В това заседание, на което са присъствали Стефан Сливков, Кольо Ганчев, Пенчо х.Славов, Николаки Стоилов, Стефан Ив. Стоянович и Георги Коларов, Васил Левски взел думата и им съобщил, че в Букурещ, столицата на Румъния, е съставен Български централен революционен комитет, който имал за цел да освободи България от турското робство чрез революция. Неговото назначение, по заповед на този комитет, е да организира в България градски и селски революционни комитети, които да работят за пробуждането на българския народ и приготвянето му към обща решителна борба за освобождение. След размяна на

мисли по въпроса, събранието взело решение да се задължат основните учители да открият вечерно училище, в което заедно с науката, да се прочита и разказва на новите ученици по нещо от българската история, а за пробуждането на цялото гражданство да се задължат учителите от главното училище да държат научни речи пред големите празници и неделните дни.

След заминаването на Василия Левски веднага се пристъпи към реализирането на взетото от събранието решение. То не можеше да се осъществи по отношение на вечерните училища в града, защото някои от младежите занаемчи не искаха да напуснат ноцната си работа и да посещават училището, а успя да се приложи в свикването на събрания в неделните и празнични дни, в които учителите от главното училище, подред, държеха речи, научни и с патриотично съдържание, и можеше в кратко време да развият свободния дух на гражданите и да го приготвят за борба срещу вековния тиранин. Това решение успя да се приложи и в по-големите чисто български села, гдето младите учители, надхрани от революционни идеи още от училището, сами или с помощта на селските свещеници, можеха да отворят неделни училища или да съставят кръжоци за развиването на свободолобиви идеи между селската младеж. В много места те успяваха да си вземат билети за лов и под предлог за ловци, да се упражняват в стрелба с оръжие.

В обиколките си в Стара Загора и околията Васил Левски се възхищаваше от реда и организацията на градската и селска младеж и не пропускаше случай сам да ни покаже пример от храброст и неотстъпчивост.

През есента на 1872 г. Васил Левски, след като беше посещавал градовете Сливен и Хасково, дойде в Стара Загора и донесе Уставо-проект на Българския революционен централен комитет за разглеждане и одобрение. През вечерта, когато турците захващаха религиозния си пост – Рамазана и когато според традиционния си обичай го обявяваха чрез пуцане на ракети и стреляне с огнестрелни оръжия от всички граждани, по-видните революционери, събрани в ханчето на Кольо Райнов в махалата „Акарджа“, близо до Сътма бунар, под председателството на Васил Левски разисквахме, коментирахме и обсъждахме всякой параграф от уставо-проекта по отделно. <...>

След закриването на заседанието Васил Левски има доблестта да не крие от нас, а да ни посвети в работи, неизвестни на тукашния кръжок. Той ни откри, че е заинтересован твърде много от съдбата на много видни дейци на Ловчанския, Тетевенския и Орханйския революционни комитети, изловени и затворени в Софийския затвор, вследствие обирването на Орханйската поща при Арабаконакския проход, извършено против неговата воля и съгласие. Заяви, че ще замине за Ловеч, за да узнае на самото място какви са последствията от разкритията, направени от неговия помощник-другар Димитър Обици и други някои от малодушните затворници, вземали участие в обира на пощата.

На другия ден след заминаването на Васил Левски, председателят на тукашния революционен комитет Кольо Ганчев, по нарочен пратеник, от председателя на Велико-търновския комитет получи писмо, с което му се изпращаше друго, адресирано до Левски, с препоръка да му се предаде, ако е в града или да му се препрати твърде бързо, ако е заминал, защото било с много важно съдържание. Без да се губи време и веднага се изпрати по дирите на Левски търговецът Иван Мачев, със заповед да не жали коня си, да застигне Апостола и да му съобщи за полученото писмо, изпратено от Централния революционен комитет и заедно с него да се завърне в Стара

Васил Левски (от фонда на РИМ – Стара Загора)

Загора. Мачев застигнал Василия Левски на ханчето при с. Папазлий /дн. Поповица/ на пловдивското шосе и заедно с него се завърнал в Стара Загора. Щом прочел изпратеното му писмо, Левски остана смаян от неговото съдържание. С него Любен Каравелов като му съобщаваше, че по повод разкритията, които революционерът Димитър Обици направил пред следствените власти в София, много видни революционери са били заловени и хвърлени в Софийския затвор и в съгласие с Централния революционен комитет и по негова заповед, му предлагаше да вдигне знамето на свободата и отвори война на Турция. От това разпореждане на Централния революционен комитет, както Васил Левски, така и всички ние останахме като поразени от гръмотевица. От нас никой не беше приготвен с нищо за въоръжено действие. В същото положение се намираха и хората ни по селата, което види се, не е било известно на Централния комитет в Букурещ. Левски, като да прочете мислите ни и веднага заяви, че той никак не е съгласен с исканията на комитета по тая прибързана акция. Преди да напусне града и да замине за Букурещ, както той сам обяви за това, заповяда да съобщим писмено, че не сме съгласни с разпорежданията, защото никой от нас не е приготвен за тая въоръжена акция и да съобщим също, че не сме никак готови за революция, като ни задължи да изпратим и препис [от] писмото на Централния комитет до комитетите в Сливен, Хасково и Чирпан с предложението да направят и те същото.

Това беше последното дохождане на този велик, ревностен и неустрашим Апостол за свободата на българския народ, юначния Васил Иванов Левски.

Защо Васил Левски приел името Игнатий

Арсини Колев, студент в УниБИТ

Научните изследвания, които хвърлят светлина върху избора на Апостола на името Игнатий, са ограничени. Такива са публикациите на Христо Темелски (в „Литературен форум“, бр. 37, 1998) и Иван Унджиев. Ще търся връзка между описаните факти в житието на светеца и биографията на Васил Левски.

Историята около замонашването на Левски е добре известна. През 1852 г. е поверен на своя вуйчо – йеромонах хаджи Василий, който заема длъжността максидиот на Хилендарския светогорски манастир в Карлово. Именно при него става послушник. През тези шест години Васил усвоява църковния ред и манастирските правила.

Според разказа на проигрумена на Рилския манастир йеромонах Кирил, двата рода Кунчеви и Караиванови стигат до конфликт. Майката Гина Кунчева иска синът ѝ да се започи, дори и невеста му избора. Но нейният брат, вуйчото на Васил, държи племенникът му да се закалугери и един ден да го замести и да му е наследник.

По желание на йеромонах Кирил Кунчеви и Караиванови се събират в Светогорския метох да решат бъдещето на Васил. Тъй като не стигат до споразумение, йеромонахът повиква послушника и лично го пита какво желае той – да се започи или да се закалугери. Васил пожелава да се закалугери при условие, че още същата година вуйчо му го изпрати да учи в Русия. Йеромонах хаджи Василий, доволен от чутото, пред двата рода обещава на своя племенник, че ще бъде изпратен на обучение в Русия.

Още на следващия ден, 24 ноември 1858 г., роднини и приятели се събират в Сопотския мъжки манастир, където се извършва обредът по замонашването. Йеромонах Кирил е приемният отец на Васил в посвещаването му. Васил си избира духовното име на св. Игнатий.

Кое е по-необичайното в този ритуал?

Според църковните канони посветеното лице обикновено се кръщава с духовно име, което повтаря първата буква на светското му име. Замонашваният се може да приеме и името на своя духовен наставник. В случая с Левски – на йеромонах Кирил. На трето място, съществува възможността, ако обредът се извършва на църковен празник, да се приеме името на светеца-патрон. Васил Левски приема монашеството на

празника на св. Екатерина и разбираемо е да се ориентира към име на мъж-свинец.

Относно избора на Васил Левски на духовното име Игнатий съществуват различни хипотези. Етимологично името Игнатий произхожда от латинската дума за огън, със значение „огнен“. Това вероятно е причината народните вярвания да обвържат Игнатий (Игнат) с вярването, че това име предпазва човек от зли духове. Приема се също така, че означава непознат, незнаещ, нероден.

От изследователска гледна точка проф. Унджиев, например, счита, че Васил Кунчев избира за свой духовен кръстник йеромонах Кирил Рилски, за да зарадва своя вуйчо. Българският учен обаче не коментира защо Левски не приема неговото духовно име.

Други изследователи смятат, че по време на пребиваването си в Стара Загора Васил Кунчев се запознава с житието на преподобномъче-

който чрез православната си вяра осъзнава и националната си принадлежност – православният християнин е значим вече с отстояването и на българската си принадлежност.

В житието на св. Игнатий, както е прието за този жанр, се разказва за раждането и първите години на светеца със светско име Иван, който се отличава с ученолюбивост и преданост към българщината. След като усвоява славянското слово, Иван се отправя към Рилския манастир. Тук се намира вуйчо му, който носи също името Иван.

Свинецът рано остава сирак – баща му е убит от турците. Интересен момент в това житие е, че бащата също е светец-мъченик. Следователно, оказва се, че в българската култура на XVIII в. по линия на неомъченичеството се оформя двойка баща и син мъченици, които генетично предават един на друг завета: отстояване-

бойник. След разкайването си постъпил като послушник в Рилския манастир и там приел името Игнатий. Със свои средства изградил постницата и черквата „Св. апостол и евангелист Лука“, като украсил стените ѝ с прекрасни стенописи, според житието.

Св. Игнатий Старозагорски приема като духовно наследство извършеното от вуйчо му. Неслучайно именно в Рилската обител той приема духовен сан и името Игнатий. Възможно е тази духовна връзка да е впечатлила Васил Кунчев – неговият вуйчо също има духовен сан. Заедно с това би могло да се предположи, че и духовният наставник на Левски – Кирил Рилски, е подкрепил решението на младия човек да приеме името на светец, който е получил своя духовен сан в Рилската обител, към която той принадлежи.

И накрая, житието съвсем накратко разказва за мъченическия подвиг на св. Игнатий:

си значение на разбойник хайдутинът се надарява с чертите на герой – смел, справедлив и безкомпромисен към враговете на българската вяра и българското достойнство. Народното въображение оформя тази представа за героя хайдутин като образ на българин, готов на саможертва и бунт в името на свободното съществуване на съотечествениците си. Така всеки акт на съпротива срещу поробителите, всеки акт в защита на българския народ се пречупва през тази народна представа за героя – мъченик, хайдутин, духовник, светска фигура. Във връзка с това може да се приеме, че Васил Кунчев, наричайки се в духовното си битие с името на св. Игнатий Старозагорски, приема и значението на защитник на българската вяра и българското име. Още повече, в следващия етап от живота си Васил Левски ще развие и другите значения на героично поведение – на хай-

Дякон Игнатий. Стенопис от черквата „Света Богородица“ в гр. Карлово.

Карловският художник Дечко Тодоров е изписал момент от ръкополагането на Апостола на свободата Васил Левски в дяконски сан.

ник св. Игнатий Старозагорски и приема неговото име за бъдещия си духовен сан. Явно е, че в това житие, в биографичните факти се крият податки, които биха хвърлили допълнително светлина по интересуващата ни тема с духовното име на Апостола. Това налага по-конкретно проследяване на моменти от житието на светеца.

И така, св. Игнатий Старозагорски е мъченик от XVIII в. В българската възрожденска култура от XVII-XVIII в., както е известно, неомъченичеството се превръща в образец за българина,

то на православната вяра е равнозначно на българското име. Може да се предположи, че тази връзка баща-син мъченици е оказала въздействие върху Левски за избора на име, още повече и Васил по подобие на Игнатий остава сирак и за него българското име и вярата са неотделими категории и имат свещен характер.

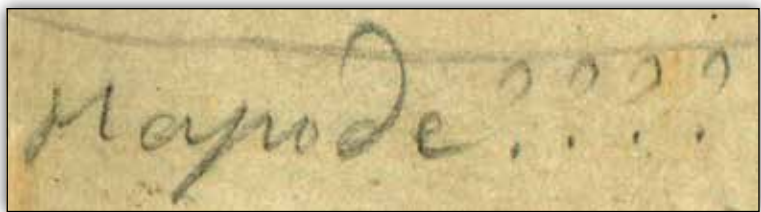
Друг важен момент от това житие е посочената връзка вуйчо-племенник, която също може да е повлияла върху избора на духовното име. Вуйчото на светеца – Иван Калпакчиев, от майстор калпакчия станал раз-

свинецът е осъден на жестока смърт, защото като българин защитава правото си на свободно изповядване на вярата. В случая с житието става въпрос и за първите прояви на националното самоосъзнаване – да си българин означава да си православен и различен от поробителя.

По пътя на аналогите може да се обоснове и още една хипотеза: през Българското възраждане се оформя новият образ на закрилника на българския народ от своеволията на поробителя – хайдутина. С течение на времето, от първоначалното

дугитина-защитник на българите, на революционера, готов за саможертва в името на свободата на отечеството си.

Това са накратко някои от възможните обяснения за духовното име на Левски. Но каквито и хипотези да бъдат обосновавани, е ясно едно: Васил Кунчев е цялостна личност – и светското начало, и духовното начало са във вътрешно сцепление и неделимост. А в това, вероятно, се състои и магията на неговия образ за поколенията българи.

Внимателно бързайте!

Какво стои зад страшните четири въпросителни на „Народе????“

Иван Гранитски

Няма друг български националреволюционер, деец на освободителната ни борба, който толкова дълбоко, многостранно и проникновено да разбира невидимите движещи пружини на собствената историческа съдба. Ето защо Левски е така внимателен, деликатен и съобразителен, толкова често настоява за разумен анализ, за задълбочено и цялостно обглеждане на конкретната ситуация или на цели вериги от причинни зависимости. Именно тук трябва да търсим разгадката на почти магическата натовареност на израза „Внимателно бързайте!“. Защото той добре съзнава, че всяка неразумна, емоционална, непремислена, експресивна, непремерена стъпка би могла да повреди фатално главната кауза – националното, а и социалното освобождение на Отечеството. По тази причина тъкмо Левски в своите писма ни поднася невероятно точен анализ кога е най-подходящото (дори и в сезонен аспект – пролет или зима) време за всенародното въстание за разлика от пишман родолюбците и безконечните бърборковци от Добродетелната дружина и други лъжепатриоти.

Свърхзадачата на живота за Апостола е освобождението на Отечеството. С метафорична яркост и кондензираност тази цел е формулирана още в началото на неговия недовършен опит за автобиография в стихотворна форма:

Аз, Васил Левски
в Карлово роден,
от българска майка
юнак аз роден,
не щях да съм турски
и никакъв роб,
същото да гледам
и на милия си род.
В Сърбия ходих
и по Влашко скитах;
от нийде помощ
за наша свобода.

От мига, в който захвърля свещеническото расо, цялата му енергия, страст, воля, целеустременост са посветени на борбата за национално освобождение на Отечеството. Той не може и не иска да се примири с „гнусното и невярно тиранство“. И тъкмо защото у него викат, крещат до възбод националната гордост и самодостойнството, почти във всяко от писмата му диша вулканична нетърпимост към всекидневните „мъки и гнусоти, най-противни на човечеството и на сво-

бодата на съвестта“. Ключовите думи емблеми за Левски са Отечество, Народ, Свобода, Република, Независимост, Справедливост, Любов, Хармония, Милосърдие...

В писмо до Иван Кършовски в евангелско-притчов изказ Апостола формулира морала на дееца на революцията:

„Приписвате ми, какво в очите си гредата ни [не виждам], пък косъмът във вашите очи виждам по-лесно! Ти, ако искрено ми казваш отгоре на писмото си: „Любезний ми брате“, то тогава не трябва таквоз бутане и за[о]бикалки, но кажи: „Това и това ти е грешка“, та да се поправя, ако съм чист човек, както и за вашите най-малки криволици, или по-добре да кажеш неразбори, не ги замълчавам. За отечество[то] работим, байо! Кажеш ти моите и аз твоите криволици, па да се поправиме и [в]се да си вървим наедно, ако ще бъдем хора!“.

Няма сред българските националреволюционери и поборници личност, толкова лишена от суета, гордост и самомнителност, самохвалство и самоизтъкване и самооблъщение. В отношението към самия себе си Левски сякаш е изтъкан от смирение, колкото и инак да притежава желязна воля и вулканичен характер. Той непрекъснато повтаря, че дори и в жестоките условия на националноосвободителната борба са нужни милосърдие, добротворство, търпимост, толерантност, съгласие и любов.

А в писмото си до Панаѝот Хитов от 10 май 1871 г. специално акцентира: „Дай боже, съгласие и любов първо между народните ни главатари! Пък им[то] българско нека е войвода!“.

Нека поразсъждаваме върху удивителната жертвоготовна всеотдаеност на Левски в името на Отечеството – в редица от своите писма Апостола посочва, че никакви жертви не са напразни, щом са посветени на освобождението на България. Той гледа на епохата като на своеобразен народен жертвеник. Пред неговия олтар и в името на святата свобода се представят душите на поборниците и националреволюционерите. Но Левски натоварва думата „жертва“ и с по-възвишени и многопластови значения – доброволно и радостно посвещение в името на заветната кауза, цялостно просветление, езотерично тълкуване на предназначението на отделната човешка личност. В

писмо до Филип Томю от 1 март 1871 г. изризва:

„Щяла да до[и]де някой си по някакво вишегласие, право или криво да ми [в]земе онова, което съм заслужил. Да му е просто! Аз съм се обещал на отечеството си жертва за освобождението му, а не да бъда кой знай какъв. Там нека съди народът, а не да давам глас за себе си. Това е презривно от човещината за глупаво и най-просто нещо.“

Какво искам повече, като гледам Отечеството си, че ми е свободно! Такова наии е предназначението ми днес за него, не да видя себе си на голям чин, но да умра, братко. Това трябва [в]а на [в]секи работник български: да даваме таквоз предназначение и тогава работата ни ще свети и Българско ще гърми най-блякаво като едничка държава в цяла Европа. И начесто трябва [в]а да се съветуваме ний, дейците, щом спазим един другиму погрешките си, защото [в]секи бърка, па немои да се съ[в]земе. На драго сърце трябва [в]а да обичаме оногova, който ни покаже погрешката, инък той не е наши приятел“.

Но какво е все пак скритото послание на този тъй ясен и граматичен акцент: „Внимателно бързайте!“? Като никои друг титанът на националноосвободителната и революционна мисъл

си да убие!“. В същото време на него му е до болка позната демагогията на Европа, която се втурва да „помага“, само когато има користни интереси. Затова Левски изгаря в непрекъснатото желание да насочи младите български юнаци да преодолеят заблудите и да осъзнаят своите дължности, да проумеят „що е свобода“. Ето защо толкова болезнено той призовава, че на знамето на българската национална революция трябва да бъдат изписани само три думи: „Свобода и всекиму своето“. Яростта, презрението, омерзението, погнусата на Апостола на българската революция са еднакво силни и към вековните мъчители (а главно прогнилата османска институция), и към „предателите, чорбаджиите, изедниците и турските подлизурки“, които ще „да висят на едно дърво с нашите неприятели“. И в практическата дейност на Апостола, и в неговите писма и бележки в Джобното тефтерче прозира разбирането, че за постигане на главната цел – националното и социалното освобождение – „ний не отказваме помощта и от дяволът“. Тук обаче следва винаги едно емблематично „НО“: „Но имаме си предназначение“. А от тук насетне следва и въпросът: Какво се крие зад зага-

ране и приемане на неговите криволици и исторически обременености, но в същото време и възторжено-ликуващото предусещане за бляскавото му бъдеще. Словесната мънния „Народе????“ обяснява и граматата на националноосвободителната борба с всички зигзаги, черни предателства, светли мъченичества, пропадания и възземания. И философията на изключителната веротърпимост, която носи в корените си българският етнос (по обясними исторически причини). И мистериите на няколко велики древни цивилизации, втъкали мощта и таланта на своите хилядолетни послания във вените на историческата българска кръв. И безумството на храбрите, за които няма власт над оная глава, решила да се отдели от плещите си в името на отечествената кауза. И мъдрото съзърцание, в което може би зрее мъждукацият пламък на съмнението. А какво би станало, не дай Боже, ако устремен към националното си освобождение, нашият народ трагично и безвъзвратно пропусне звездните си мигове?

Вероятно още много нюанси има скрити във вулканичния поплак „Народе????“. Нашата задача и предназначение днес са да разгадаваме пластове на десетките свещени послания, които са кодирани в думите на Левски. И за да разберем още по-добре драматично важното послание на възклика „Народе????“, трябва да спрем да тълкуваме повърхностно и еднопластово и друга сакрална фраза на Апостола: „Ако е за в Българско, то времето е в нас и ний сме във времето, то нас обръща и ний него обръщаме“.

Апостола говори не толкова за абстрактната демуургична всесъздаваща и всесътворяваща сила на вселенското време, колкото за конкретното българско историческо време в навечерието на Освобождението. Невероятно трудно е да се постигне узряване на народното съзнание, за да се приближи тъй жадуваната свобода. И затова душите на поборниците купят и създават времето, те го обръщат и то тях обръща. А в процеса на благородния купеж народът трябва да се подготви, за да посрещне изгряващото национално и социално освобождение. Само достойният е свободен, само вътрешно узрялото за хармония и независимост общество е свободно!

„Народна клетва“, полагана от комитетски дейци, писана от Васил Левски през ноември 1872 г. (НБКМ-БИА)

и практика осъзнава, че постигането на националното и социалното освобождение изисква безброй скъпи жертви – ако трябва, „брат брата да убие“; „син баща, баща сина

дъчния вопъл „Народе????“. Според нас в този възклик Левски е кондензирал цялата си непомерна и неизтощима любов към българския народ, състрадателното си разби-

В техните очи

„Левски обладаваше по нещичко от ентузиазма на Каблешков, от твърдостта на Бенковски и силата на Караджата. Но той имаше и друго, което отсъствуваше у тях: непобедимо търпение и постоянство. Първите бяха като внезапни метеори в мрачината на нашето небе, които блеснаха, смутиха душите и изгаснаха. Би казал човек, че тия хора дойдоха само да турят по едно голямо име в историята и да си идат. Поприцето на Левски беше по-дълго и по-плодотворно. Своелюбието на съдбата иска <...> едно полуграмотно дяконче да покаже на света какво може да извърши ентузиазмът на една велика идея, каквато беше идеята, що създаде тоя грамаден лик пред нас. Защото, каквото и да приказват някои скептици, Левски е изразжение на една сила, излязла из цели векове страдания, из цял океан унижения. Седем години той обикаля България, посети стотина села и градове, устрои им комитети, учи, насърчава, плаши богатите, наддумва учените, сърди турците, постоянен до невъзможност, упорит до безумство; властите се умориха да го преследват – той не се умори да им се изпречва; противостоя на препяствията, убеди неверующите, разпаали заспаалите. Само против измяната остана безсилен...

Такъв беше човекът, познат под имената Дяконът, Васил Левски, Апостолът, който беше пратен от съдбата начело на цял рой проповедници и мъченици на свободата да

разклаати масите, да предизвика събитията, да създаде бъдещето!...“

И той го създаде.

А Иван Вазов създаде един блестящ портрет на Апостола, независим от въпроса на някои историци: „Дали изобщо Вазов е виждал Левски“ или е „само изразител на възторга от спомените“ за него.

Такъв въпрос обаче е немислимо да отправим към Никола Обретенков – той лично познава Апостола, бил е и на Общото събрание в Букурещ

говора и тогава отговаряше накратко, с няколко думи. Не беше словоохотлив, но когато се увлече да говори по народните работи, беше толкова красноречив, щото обаяваше слушателите си. Презираше онези, които водят разпуснат живот, сам той беше много запазен дори не знаеше да псува.“

Какво може да се добави към тези 24 карата?!

От „неговото дохождане в Ловеч – пише Иван Драсов – се считах за най-щастливия челяк на света <...>

Христо Ботев, Никола Славков и Иван Драсов, 1875 г.

при обсъждането и приемането на устава на Левски.

Белетристичният разказ се потвърждава от живия исторически факт:

„Левски беше среден ръст, пъргав и смел, с бистър и разсъдлив ум, с желязна воля и с рядко постоянство. Вънкашно той имаше нежни черти, живи очи и интелигентен поглед. Всякога биваше весел и си тананикаше някоя народна песен, шеги у него нямаше. В обноските си към всекиго беше вежлив, учтив и любезен, не беше разточителен, не се занимаваше с клоки, не употребяваше никакви спиртни напитки, не пушеше, пиеше само чай. Не обичаше лукса, но всякога биваше, макар и скромно, опретнато и прилично облечен. Без работа никога не стоеше, никога не се хвалеше, обичаше да слуша Каравелов, когато разказваше нещо било то нашата или чужда история. Той беше много таен и когато го запитат за нещо, обмисляше от-

Щастлив бях, защото първи път аз имах честта да говоря със син, верен народу си, син, който е презрял всички световни наслаждения, а се е посветил и тялом, и духом за свободата на своя народ. И как да не се считам за щастлив, когато тоя син първи ми явно продума за свобода и ми разказа цялата на четите – и ми откри такива тайни, които съдържаша свободата на народа ни. Тайни наистина тогава за мене твърде важни и велики. От тоя ден аз броя своето съществуване, защото тоя ден ми даде да разбера, че човек не е роден за себе си, но и за народа си, и че всеки народ – малък или голям – трябва да бъде свободен. Свободата, казваше той, е „главният двигател на всяко народно подобрене, свободата тя само може да постави народа ни в реда на другите просветени народи, които се наслаждават с всички природни добрини...“

Иван Вазов

Ботев лежал арестуван във Фокошанския затвор, без „пукната пара“ в джоба си. Надеждата за освобождението му нямала реални очертания, тъй като нямало кой да му стане поръчител. Това се знаело от букурещката емиграция. Знаел го Л. Каравелов. Знаел го и Д. Ценович. Когато Киро Тулешков съобщил това на Левски, той „тоя си час ПРИНУДИ Каравелова и г. Д. Ценовича да станат поръчител“.

А когато Каравелов и Ценович се скарват помежду си, отново се намесва Левски и както разказва К. Тулешков – „ПРИНУДИ и двамата противници да се помирят и да забравят всичко минало“.

През 1871 г. Каравелов вика спешно Апостола в Букурещ „за общо добро“. Ив. Драсов пояснява: „Между Каравелов и Живков се породила препирня“...

В колко ли още такива случаи „общото добро“ е било

неизменно свързано с (по думите на Вазов) „тоз демон вездесъщ“?

Но нека чуем Любен Каравелов:

„Тоя човек умре не само да научи простия народ [на] ум и разум, но и да го обичат и да го слушат <...> той мири ония негови братя, които се карат за бащината си черга, той мири мъжете с жените им, той лечи децата от треска и от „сърце“, дава им хинина и някакви си капчици, той помага на жените да сготвят вечеря (чисти пилета, чисти ориз, пържи яйца и други такива), той съветува селяните как да орат, как да жънат, как да увардят воловете си от болестта и прочие. Подобен човек може да прави чудеса“.

Наистина може. Но на България не ѝ бяха необходими чудеса. Трябваше ѝ небе. И той ѝ го даде.

Подбрал Васил Манов

Никола Обретенков като четник

Любен Каравелов

Васил Левски

Навършват се 165 години от рождението и 130 години от гибелта на един от най-обаятелните съратници на Васил Левски – Олимпий Спиридонов Панов. Той е роден на 29 юни 1852 г. в гр. Тараклия, Бесарабия (днес в Молдова). През 1862 г. Олимпий постъпва ученик в първата българска Болградска гимназия, която завършва през 1868 г. с пълно отличие. Есента на същата година става ученик в Инженерното училище в Букурещ, като е настанен на квартира в дома на видния възрожденски революционер Кирияк Цанков. През ноември 1869 г. Любен Каравелов започва да издава органа на революционната емиграция в „Свобода“. Наскоро след това Цанков изпраща Олимпий Панов да вземе от печатницата вестници и така Каравелов се запознава с младия бесарабски българин. Заедно с учението си Олимпий започва да помага в редакцията като секретар и помощник в печатницата. Младежът става лобимец на Каравелов, който започва да го нарича „Гълъб“. Няколкото свои статии във в. „Свобода“ Олимпий подписва с „Гълъб Панов“. Редакцията на в. „Свобода“ е център на българската революционна емиграция. Тук Панов се запознава с всички видни борци за българската свобода. Киро Тулешков в своите спомени свидетелства, че запознанството на Панов с Апостола става в дома на Каравелов в

Братленце Панов!

Д-р Никола Карауванов

на Левски. В едно писмо от 30 юни 1872 г. от Апостола на свободата до Любен Каравелов и на гърба на писмото има следната бележка: „Братленце Панов! Дрехити си получиш и принесоха са. Портретити ми ги изпратете чрез Д. (анаул) Хр. Попов“. В друго писмо на Левски до Каравелов от 21 юли 1872 г. има следната молба: „Мога Ви, да задължите Панова или Ячу (Кирияк Цанков – б.а.), тий знаят дето купих пушката да им дадеш пари да ми земат за пушката още петстотен фишека, и машината дето щеше да ми я направи французинат (става дума за А. Мюлер, търговец на оръжие в Букурещ – б.а.), да си пълна сам фишеците, и петстотен празни фишеци...“ Тези кратки цитати от епистолярното наследство на Апостола свидетелстват за доверието, което има Левски към Олимпий Панов.

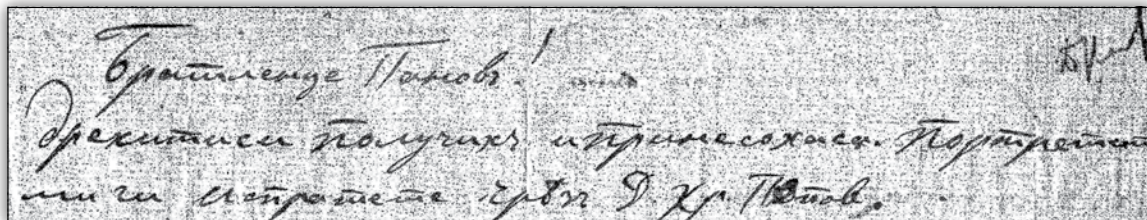
От своя страна и Олимпий Панов изказва желание да придружава Васил Левски при неговите обиколки в България и Левски се съгласява. Затова Апостола в писмо до Любен Каравелов от 3 август 1872 г., писано в България, пита: „Панов, ще може ли да до доди, явете ми“. Не е известна причината, поради

след потушаване на Априлското въстание през пролетта на 1876 г. Олимпий Панов напуска Франция, отново е в Букурещ и се включва в последната организация на нашата емиграция – Българското централно благотворително общество (БЦБО), като на учредителното събрание на 22 юли 1876 г. Кирияк Цанков е избран за председател, а Панов е избран за заместник-председател. Обществото събира помощи за пострадалите българи, а след това се грижи за прехвърляне на българските доброволци, участвали в Сръбско-тур-

върши, връща се в България през 1882 г. и продължава да служи в гарнизона в Шумен. През 1884 г. той е произведен в чин капитан и е преместен в София. След извършеното Съединение на Княжество България и Източна Румелия и изтеглянето на руските офицери от Българската армия, на 24 септември 1885 г. капитан Панов е назначен за командващ българската артилерия. В избухналата на 14 ноември 1885 г. Сръбско-българска война капитан Олимпий Панов има изключителни заслуги както за налагането в командния съвет на

Майор Олимпий Панов

От 17 до 24 май 1872 г. в Букурещ се провежда общо събрание на Българския революционен централен комитет (БРЦК), като делегат от Болград е Олимпий Панов. На това историческо събра-

кото Олимпий Панов не се присъединява като помощник на Левски. Залавянето и обесването на Апостола са тежък удар не само за революционното дело, но и лично за Олимпий Панов.

ската война от 1876 г., от Сърбия в Кишинев, където през пролетта на 1877 г. се формира Българското опълчение. Панов постъпва в Първа дружина на Опълчението

решението, че решителното сражение с врага трябва да се даде при Сливница, така и в бойните действия. След войната той е награден с орден „За храброст“, повишен в чин майор и назначен за командир на артилерийската бригада. Отишъл да се лекува във Виена, майор Панов не участва в детронацията на княз Александър Батенберг (21 август 1886 г.), а след извършения контрареврват остава в Румъния. Поддържа връзка с офицерите русофили, които организират бунт против правителството през февруари 1887 г. в Силистра и Русе. Майор Панов преминава Дунав, за да се присъедини към бунта, който вече е потушен, и макар че не е взел участие, е осъден от военен съд на смърт. На 6 март 1887 г. майор Панов е разстрелян край Русе заедно с останалите водачи на бунта.

Майор Олимпий (Гълъб) Панов е една светла възрожденска личност, революционер и верен другар на Васил Левски, опълченец и офицер-герой, един от видните строители на Българската армия в нейните първи десет години. Неговото име заема достойно място в българската история.

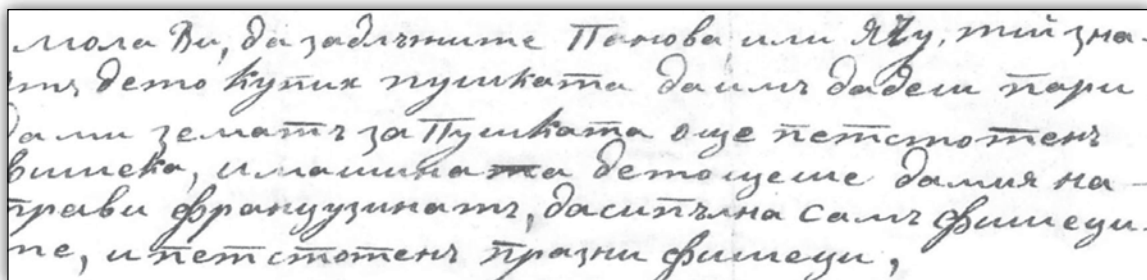

ние Любен Каравелов е избран за председател, Кирияк Цанков за заместник-председател, 20-годишният Олимпий Панов за секретар, а Васил Левски е представител на БРЦК в българските земи, за което получава пълномощно от комитета. В кратко време Панов става лобим съратник и близък приятел

През май 1874 г. Панов завършва учението в Инженерното училище в Букурещ и е назначен за инженер в Болград. Но Попечителният комитет на Болградската гимназия му отпуска стипендия и го изпраща да учи във Франция. През март 1875 г. Панов се записва студент в Политехниката в Париж. Но

и участва във всички епични сражения.

На 22 април 1878 г. Олимпий Панов е произведен в първи офицерски чин подпоручик и остава да служи в младата Българска армия. От октомври 1879 г. Панов е курсант в Николаевската военна академия в Петербург, но поради болест не успява да за-

За историята ни зад граница

Наталия Ярославская, директор на Българския лицей „Васил Левски“ в гр. Кишинев

Роголюбие, единство, настойчивост, упоритост, труд и безкрайна всеотдайност – това са предпоставките за създаването на нещо ново, уникално – нашето училище. Това е една сбъдната мечта на българите от град Кишинев. През 1996 г. в столицата на Молдова бе открито българско средно училище с изучаване на български език и литература, българска история и фолклор. За създаването му имат заслуги Татяна Стоянова – тогава служител в Министерството на образованието на Молдова, отговаряща за българската просвета, Българската община в Молдова, Обществено-културното дружество „Възраждане“, Научното дружество на българистите, видни обществени и културни дейци, българи-депутати в Молдовския парламент, също така и г-р Васил Стоянов, директор на училището в първите 20 години.

Училищната история започва с постановление на Правителството на Молдова от 28 август 1996 г. Година след това, когато се честваха 160 години от рождението на Васил Левски, по решение на кметството на Кишинев училището получава за патрон името на Апостола на българската свобода. Настоящият статут е оформен окончателно през 2003 г. със заповед на Министъра на просветата на Молдова като: „Български теоретичен лицей „Васил Левски“ – гр. Кишинев. В него учениците от подготвителната група и от I до XII клас имат възможност да усвояват пълноценно родния език не само чрез езиковото обучение, но и чрез учебното съдържание на хуманитарните, природонаучните и дисциплините от художествено-естетическия цикъл. Начално образование децата получават на български език, което им дава възможност добре да обмислят и възприемат учебното съдържание, да повишат и задълбочат интересите си към миналото на прародината. В гимназиалната образователна степен (V – IX клас) езикът, на който се води обучението, е основно руският, а българският компонент е представен с учебни предмети като: български език и литература, история, култура и традиции на българския народ, география на България, музика и изобразително изкуство. Засилено е изучаването на държавния румънски език

– както в специални часове по езика, така и при обучението по информатика, гражданско възпитание и физкультура. Английски език се изучава задълбочено във всички класове. Обучението в лицейската степен (X – XII клас) е в два профила – реален и хуманитарен.

Ръководството на лицей полага усилия всеки ученик да получи качествено образование. Учителският екип е от 42 учители, като 70% от тях имат професионална квалификация на степен. През годините МОН на България постоянно командирова четирима преподаватели: начален учител, учител по български език, учител по българска история и по музика. Педагогическият екип на лицей има голям потенциал и е единен в

на зала, площадки за футбол, баскетбол, волейбол и детска площадка. Модерната класна стая за подготвителния клас е обзаведена с нови мебели и помагала.

Училищният музей, изграден дълго с любов и възрожденски ентузиазъм още от първите месеци на училището, постоянно се обновява с нови експонати, като наградите от спечелени състезания и конкурси както в Молдова, така и в България, с исторически карти на територията на България от най-горни времена до днес, с ликовите на велики български владетели и революционери. В музея има специален кът за Васил Левски с голям портрет от художника Никола Кожухаров, стъкленница със земя от родната къща на Апосто-

година те участват в езикови семинари в гр. Варна, което ги мотивира с още по-голямо желание да изучават майчиния език. Завършващите лицейисти се представят отлични и на кандидат-студентските изпити за висши училища в България, като около 60% от нашите випускници стават студенти в български университети.

Талантливите деца на лицей редовно участват и печелят призови места в международни литературни конкурси, организирани от Държавната агенция за българите в чужбина, в различни районни, градски и национални конкурси в Молдова. Нашите учители и ученици участват в етнокултурния фестивал под егидата на Департамента за международни отношения – гр. Кишинев, който традиционно се провежда всяка година на 19 септември в Националния парк. Ние представляваме българската общност в Молдова, организираме изложба и вземаме участие в концертната програма.

С празнични програми в лицей се отбелязват българските църковно-народни празници като Никулден, Коледа, Васильовден, Ивановден, Лазаровден, Великден. Традиция е тържествено да празнуваме българските граждански празници: Трети март – националният празник на България, 24 май – Деня на българската просвета и култура, 2 юни – Деня на Ботев и на падналите за родината, 6 септември – Съединението на България, 22 септември – Деня на българската независимост, различни кръгли годишнини на исторически събития и значими български дейци и творци. Последните няколко години наш празник е и 29 октомври – Денят на бесарабските българи.

Най-тържественият и очакван ден е Първи ноември – Ден на народните будители и празник на лицей. Провежда се тържествена проверка с

литературно-музикална програма. По време на празненствата освен ученици и учители присъстват и официални гости – стотици родители и активисти на българското движение в Молдова.

На 19 февруари – годишнината от гибелта на Васил Левски, след тематични часове на класния ръководител, посветени на нашия патрон, имаше и конференция с доклади за живота и делото на Апостола, като слушателите са ученици, учители и гости. Накрая е спортният празник, посветен на Васил Левски – „Лъвски скок“, в който вземат участие ученици от всички класове. Учители, родители и граждани отрупват с цветя училищния барелеф на Васил Левски.

Тази година нашият лицей взе активно участие в започналите чествания, посветени на 180-годишнината от рождението на Васил Левски. На 18 май 2017 г. беше открита документална изложба „Дяконът“ от 12 табла, изготвени от Дирекция „Централен държавен архив“ – София, които в хронологичен ред проследяват житейския и революционния път на Апостола. Изложбата откри посланикът на България в Молдова Н. Пр. Петър Вълв, който емоционално разказа на ученици, родители и гости за ключовите моменти в живота на българския национален герой. Мероприятието беше широко отразено от журналисти в молдовските и българските медии.

Българският теоретичен лицей „Васил Левски“ вече 20 години с чест и гордост носи името на великия син на България. Лицеят е не само образователна институция, а и обществено-културен център за българската общност в гр. Кишинев, който поддържа у няколко поколения българи живи националните традиции и дух.

Наталия Ярославская при откриване на учебната година

стремежа към по-нататъшно усъвършенстване на учебно-възпитателния процес.

За 21 години в нашето учебно заведение се създаде необходимата учебно-материална база: 20 учебни кабинета, като особено добре са оборудвани тези по българска история, култура и традиции, по български език и литература, кабинет по география на България, компютърен кабинет, кабинети по езиците и природо-математическите дисциплини, актова зала, библиотека, ученическа столова, медицински кабинет, спорт-

ла и около 40 книги, посветени на него.

В периода 2012 – 2017 г. много наши възпитаници активно се включват в олимпиадите по български език и литература и заемат призови места. С чувство на радост слушаме как децата красиво говорят на прекрасния български език.

Те са креативни млади хора, които мечтаят да общуват със своите български връстници, да опознават нови градове и културни забележителности в тяхната прародина България. Всяка

Нашето дело зависи от нашите собствени усилия

Доц. Красимира Александрова, директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

Да се говори за Левски е необходимо, защото духът му живее във всеки един от нас. Интересът към личността му в годините не стихва. Настоящата 2017 г. е обявена за Година на Левски във връзка с отбелязване на 180 години от рождението му. Това не е случайно – образът му е символ на смелост и себеотрицание. И пред султанските съдници, и пред Голготата на бесило, Левски по един категоричен начин защитава статуса си на най-тачен национален герой – пълнокръвен и реален. Левски е човекът, стигнал до прозрението, че с действията си днес ние имаме възможност да променим утрешната реалност. Стореното от него носи харизмата да ни обединява като нация.

КАК СЕ СЪХРАНЯВА ДНЕС СПОМЕНЪТ ЗА ЛИЧНОСТТА НА АПОСТОЛА

Фондът на Левски се състои от 162 документа, първият от които е от 1869 г., а последният е от 1872 г. Той е структуриран в няколко тематични направления. На първо място може да се открие личният му бележник, добил популярност като „Тефтерчето на Левски“. Кореспонденцията му е обособена в две групи – с неговите сътрудници във от България и в пределите на страната по отношение на революционната му дейност в периода 1869 – 1872 г. Апостолската му дейност е представена с няколко окръжни писма от името на Централния революционен комитет в периода

1871 – 1872 г. Запазена е и клетвата, която е трябвало да положи всеки новоприет член на Комитета. Съхранява се и пълномощното писмо от БРЦК, с което Левски е натоварен да действа в цяла България от името на Комитета, а също и входящи и изходящи регистри, свързани с данни за получени писма. Изключително ценен документ е проектоуставът на БРЦК

делни лица, списък на спомоществователи на в. „Свобода“ и др. Тези 162 документа от обособения фонд „Левски“ достигат числото 255, когато се обединят с документите, свързани с Апостола, от архивните фондове на Любен Каравелов, БРЦК, Данаил Попов, Иван Кършовски и Найден Геров. Сред тях са и 7-те известни фотографии на Апостола. За това безцен-

ИК „Труд“, последно – преди 10 г. с фототипно издание и с разчетено съдържание. Досега Тефтерчето е изнасяно два пъти от трезора – за изложби в Народното събрание

съблюдаване на условията за съхраняването му е гаранция за опазването му.

Какво на практика се случи при обработката на дигиталното копие? Подобрено е качеството на сканираното изображение чрез по-добър контраст, изчистени са „шумовете“ и е постигната двойно по-голяма резолюция на текста.

Сериозна подкрепа в реализиране на проекта получихме и от айкидо общество „Обелиск“, ръководено от Христо Михайлов. В процес на финализиране сме на тиражирането на 100 дигитални екземпляра от Тефтерчето на Левски, които скоро ще бъдат предоставени на ценителите. Предвижда се Тефтерчето да се популяризира онлайн на сайта на НБКМ. Това ще е реверанс към българите, живеещи зад граница. Ще има и специален QR-код, който ще позволява лесен достъп до Тефтерчето, без да се въвежда адрес. Така всеки, който желае, може да го качи на мобилния си телефон и да го чете. В същото време този е-формат на Тефтерчето дава широко поле за изследователска дейност на специалисти.

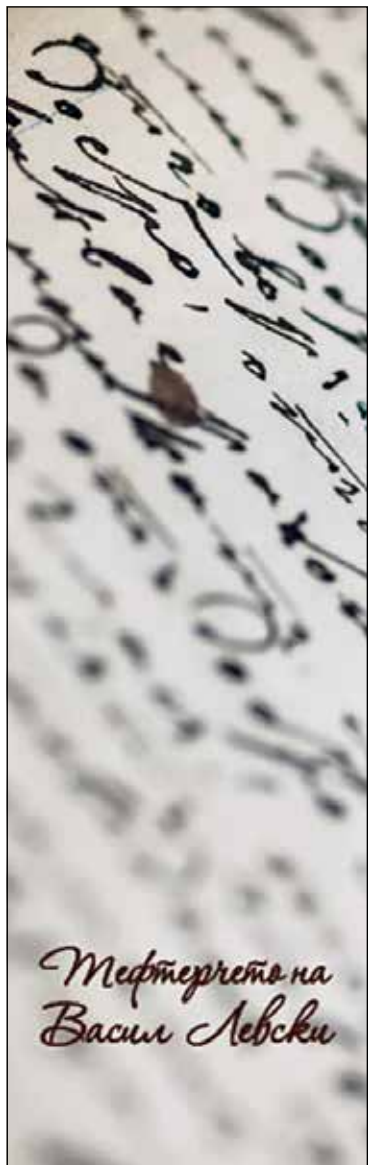
или т.нар. „Нареда на работниците за освобождението на българския народ“, в която са изложени принципите на БРЦК. Друг интересен за изследователите документ е една непълна дописка на Левски до редакцията на в. „Свобода“, в която той изказва задоволството си от излизането на вестника. И още разписки, квитанции, сметки – общо 25 на брой, които дават сведения за строгата материална отчетност, която Левски е изисквал от всички комитети и дейци. Във фонда на Левски се съхраняват също така и бележки за революционната му дейност, от които могат да се изведат сведения за псевдоними на отделни революционни дейци, пароли, адреси на от-

но документално богатство се полагат специални грижи и поради тази причина се съхраняват в трезор на БНБ. Специалисти реставратори следят състоянието им и се грижат за поддържането на постоянен температурно-влажностен режим. Документите са дигитализирани, като на потребителите е предоставена възможност да ползват дигиталните копия през сайта на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. От трезора се изнасят само при изключителни случаи и при съблюдаване на строги мерки за сигурност.

ТЕФТЕРЧЕТО НА ЛЕВСКИ В 3D ФОРМАТ

Тефтерчето на Левски е издавано няколко пъти от

и в Президентството. Но за да стигне до широка аудитория и най-вече до младата публика, екип от вдъхновени млади българи ще предостави Тефтерчето на Левски в електронен формат. Главно действащо лице в този проект е компютърният специалист Пею Пеев. С вдъхновение и патриотична отдаденост той се ангажира с реализиране на идейния проект. Известен факт е, че то е написано с молив върху хартия, която е с висока киселинност и следователно рисковете по съхраняването му са огромни. Точно по тази причина често сме упреквани в консервативно отношение и „скриване“ на документа. Но за всеки специалист е ясно, че само стриктното

Съхраненото слово на Левски за бъдещите поколения

Инж. Христо Златанов

Инж. Искра Цветанска, „Рестаурация, консервация и опаждане на книгата“ – LibLab, УниБИТ

Всеки българин носи в сърцето си образа на Апостола, възхвалява и надежда на цял народ. Мисълта ни за Левски е наш спътник от ранно детство, скрит свидетел на нашите човешки, граждански и професионални прояви. Като че ли това е образът, който ни докосва и разтърсва с величието си за пореден път, за да ни внуши критерия за една самооценка, плашеца ни със своята безкомпромисност.

Книжнината за Апостола, събирана през годините, е твърде внушителна, дори ако се елиминират косвените и по-общите свидетелства и се ограничат само непосредствено свързаните с него.

Всеизвестни са проблемите, свързани с издирването, събирането и (разбира се) със съхраняването на документалното наследство на Апостола. Загубени, пръснати из различни архиви, неподложени достатъчно бързо на обработка и оценка, много от материалите стигат до нас бавно и трудно. Наистина, през последните години в това отношение вече са постигнати чувствителни резултати. Може да се каже, че наследството на Левски е достояние на професионалисти и на широката читателска маса в една добра пълнота. Уважението към документите, свързани с живота и дейността на Левски, ни е завещано от самия него – с тези документи, изписани с почерка му и носещи знака на мисълта му. Ценността на документите на Апостола е не само в това, че те са уникални исторически свидетелства, но и защото са автентични. През последните години документите на Левски привличат вниманието и на чуждестранните изследователи, които се впускат в тях с научна страст и ги популяризират. Затова дължим на нас, специалистите, е да ги съхраним и запазим за бъдещите поколения.

Безспорно личният бележник на Апостола е най-уникалният документ в целия му архив, защото съдържа сведения и бележки за революционната му дейност, бит, душевност, които не се срещат в останалите документи. Една латинска мъдрост гласи, че всяка книга има своя съдба. Това с особена сила важи и за

тефтерчето на Васил Левски, писано в последните две години от живота му, с молив върху хартия от преди век и половина. В момента се съхранява заедно с други документи, свързани с дейността и живота на Левски, в трезора на БНБ.

Отговорността за запазване на физическото състояние на тефтерчето и другите документи на Левски е голяма не само заради киселинността на хартията, а поради факта, че всяка органична материя старее и нашата задача е да се опитаме да спрем или забавим тези естествени процеси. Това наложи прилагането на нов иновационен подход за дългосрочно съхранение.

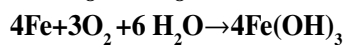
Създаването на безкислородна среда предоставя възможност за дълготрайно съхранение на уязвими материали. Такава микросреда е в състояние да предотврати или забави протичането на химични и биологични реакции, изискващи присъствието на кислород. Тези подходи „имат всичко общо с концепцията за капсулата на времето, която изолира вредните агенти“. „Анокси капсулата“ на времето елиминира основните фактори и деградиационните процеси: прекомерна влага, кислород, замърсители и ултравиолетова радиация, а така също и много други фактори като разпространение на микроорганизми (бактерии, гъбички), както и напълно предотвратява процесите на хидролитично разграждане на целулозата.

След експертна оценка на състоянието на тефтерчето на Левски, на място в трезора на БНБ приложихме нов екологичен и доказал своята ефективност метод. Така всички обекти, които

се разрушават в присъствието на кислород, могат да бъдат запазени и защитени при съхранение в аноксични условия. Методът, наречен статична система аноксия, използва кислородни абсорбери в количество, достатъчно да се осигури ниво под 0,3% кислород. Механизмът на действие на кислородните абсорбери е следният: във вакуумната, херметично затворена опаковка с високи бариерни характеристики се поставят абсорберите, които започват активно да поглъщат остатъчния кислород в запечатаните обекти за дългосрочно съхранение плък. Впоследствие, при нежелано проникване на кислород през опаковката (поради нарушаване на целостта или на бариерните ѝ характеристики), абсорберът отново

се активизира – до момента, в който желязото се окисли напълно. Химичната реакция има следния вид:

Така остатъчният кислород, който се намира в опаковката до момента на херметизация, а и след това, се абсорбира не от документа или обекта, а от кислородния абсорбер. Големината на пакета с кислородния абсорбер се определя от обема и вида на опаковката и на опаковъчния материал, от който е изработена. Тези два показателя влияят съществено върху действието на кислородния абсорбер, а също така и на ефективността му за периода на съхранение на обекта. Действието на кислородния абсорбер вътре в опаковката до голяма степен зависи от бариерните свойства на опаковъчния материал, т.е. от способността на опаковката да предпазва от проникване на кислород

по време на съхранението на обекта. Всеки абсорбер има определен капацитет, затова производителят трябва да определи оптималния вариант в съотношението разходи/качество, за да осигури ефективната работа на кислородния абсорбер. Например, при по-дълъг период на съхранение на обекти от културното наследство, е необходимо да се използват опаковки с много високи бариерни свойства.

От друга страна, върху бариерните свойства на опаковката влияние оказва и околната среда, в която се намира. Понижаването на температурата по време на съхранение и увеличаването

Индикаторът на кислород (Ageless-Aye), който се поставя вътре в опаковката, променя цвета си в зависимост от концентрацията на кислород. Когато индикаторът е изложен на въздух, той е с виолетов цвят, а когато концентрацията на кислород във вътрешността на торбата стане около 0,1%, цветът на индикатора се променя в розов. Всяка торбичка или опаковка трябва да съдържа информация като дата, номер, количество абсорбери и сензор за кислород. Тази информация, както и индикаторът за влага, трябва добре да се виждат от вътрешността на опаковката. Последната стъпка след приготвяне на

на дебелината на полимерния материал, от който е изработена опаковката, водят до повишаване на бариерните ѝ свойства. В някои случаи, за да се намали пропускливостта на полимерните материали за газове (например кислород и водни пари), се използват и многослойни опаковки.

Ако се приеме, че концентрацията на кислород вътре в опаковката, където ще се провежда съхранението, е около 20%, то е необходимо да се достигнат възможно най-ниски концентрации – под 0,3% кислород. За да се изчисли достатъчния брой абсорбери за всеки обмен, трябва да се изчисли вътрешният обем в см³ за всеки отделен случай. Този резултат, който е обемът въздух в см³ се разделя на 5, което съответства на 1/5 или 20% от кислорода на въздуха. Кислородните сензори помагат в контролирането на концентрацията на кислорода. Ако сензорите не покажат желаната концентрация, проблемът може да се търси в появата на пукнатина във високобариерната найлонова торбичка или в термичното ѝ запечатване.

опаковката (документи, абсорбери, сензори) е термозапечатването на полиамидната опаковка. Част от документите на Левски, съхранявани в трезор на Българската народна банка, поставихме в т.нар. аноксична капсула за дългосрочно съхранение. Предварително проведените тестови анализи в LibLab, които отчитат температурата и относителната влажност на аноксичната капсула, в зависимост от консумацията на кислород от кислородните абсорбери, още веднъж доказаха ефективността и приложимостта на статичната атмосфера аноксия като алтернативен и ефективен метод за дългосрочно съхранение. За първи път в България през март 2017 г. бе приложена статичната атмосфера аноксия с кислородни абсорбери. Няма друг по-ефективен и безопасен начин да се съхраняват документите в продължение на дълги периоди от време, защото модифицираните системи аноксия предотвратяват окисляването, биологичната и микробиологичната деградиация на документите.

Портрет на Васил Левски. Художник Сергей Ивойлов, НВИМ

Васил Левски (Васил Иванов Кунчев) е роден е на 6 юли 1837 г. (стар стил) в Карлово в семейството на влиятелен майстор от бояджийския еснаф. Детството му не е леко. На 14-годишна възраст остава сирак и поема грижата да помага в изкарването на прехраната на многобройното семейство. Учи в карловското взаимно училище. През 1852 г., година след смъртта на баща му, той е предаден от майка си Гина на грижите на нейния брат хаджи Василий, калугер от Хилендарския манастир, изпратен за таксидиот и изповедник в Карлово и неговата околия. Васил става послушник при вуйчо си и му помага при събирането на помощи за Света гора в селата. През 1858 г. приема монашество под името Игнатий, а на следващата година става дякон. От 1861 г. Васил Кунчев се посвещава на борбата против османския поробител. През 1862 г. постъпва в Белград в Първа българска легия, организирана от Георги Стойков Раковски. След разтурянето на легията се присъединява към дружината на Ильо войвода. През пролетта на 1863 г. се връща в България. Поради оклеветяване от страна на вуйчо му пред османските власти Левски е арестуван и лежи три месеца в затвора в Пловдив. Освободен е със съдействие на Найден Геров, който по това време е руски вицеконсул в града.

На връх Великден – 1 май 1864 г., следобед в местността Златна ливада (Алтън чаир) в присъствието на другарите си Хаджи Георги Попхристов и Христо Василев Пулев дякон Игнатий отрязва косата си и окончателно скъсва с монашеството, като пее за последен път в карловската черква „Св. Богородица“ и облича граждански костюм.

Получил прилично за времето си образование, той се отдава на учителска дейност.

Преподава две години във Войнягово, Карловско. Левски е заподозрян от турските власти за революционна пропаганда и това го принуждава през ранната пролет на 1866 г. да замине за Меджидие през Тулча, където се навява да намери Стефан Караджа, с когото се е запознал по време на престоя му в Белград. В с. Еникьой (дн. в Румъния) Левски учителства половин година.

В началото на 1867 г. Васил Левски е привлечен от поредното раздвижване на българската емиграция в Румъния и се отправя за Букурещ, където се свързва с Раковски. По негова препоръка той е определен за знаменосец на четата на Панайот Хитов. През април въоръженият отряд преминава Дунав близо до Тутракан и прекосява Делиормана, Разградския и Османазарския край, където има значително турско население. Успява да премине

незабелязано и се разделя на две, като една част отива в Котел, а другата в Сливен. След тримесечен поход в Балкана въоръженият отряд се отправя за Сърбия.

Васил Левски участва във Втората българска легия в Белград (1868 г.).

След неуспеха на четническата тактика Васил Левски стига до идеята за пренасяне на центъра на подготовката на националноосвободителната революция в българските земи.

През пролетта на 1868 г. Левски заминава за Букурещ. Във Влашко, сред големите центрове на българската емиграция, той споделя с близки и познати своите мисли и търси почва за идеите, които го вълнуват. По това време Апостола забарва емиграцията разделена в три идейни течения: русофили, дуалисти и привърженици на старото революционно движение. Организационно обаче тя се дели на две: старите или русофилите са представени от Добродетелната дружина, младите – революционери и дуалисти, т. е. бивши четници и членове на Централния таен комитет, са събрани около Българското общество в Букурещ, което дава подкрепата си за плановете на Левски. Финансира го и на 11 декември той заминава за Цариград (Истанбул). Апостола се надява, че минавайки през османската столица, няма да бъде обезпокояван от полицейските власти при преминаването му в България, за да предприеме първата си обиколка в страната.

Това пътуване продължава до 24 февруари 1869 г. Целта му е да разбере реалното състояние на политическите настроения в страната. Навсякъде разговаря със свои довереници и познати, за да ги спечели за делото. В Цариград се среща със Стефан Илич, Киро Попов и 9-р

Коси на Васил Левски, НВИМ

Христо Стамболски. След това се отправя за Тракия и Северна България. Първата му обиколка освен информационен има и елементи на организационен характер. През тези два и половина месеца Левски посещава революционни групи по местата, а другаде организира

такива.

В началото на май 1869 г. Апостола, снабден с необходимите прокламации и пълномощни писма, гадени му от представители на Българското общество в Букурещ, преминава Дуна-

Кръстче, принадлежало на Васил Левски, НВИМ

1870 г. отново се прехвърля в България. За около година и половина Левски изгражда в България гъста мрежа от местни революционни комитети, които обединява във Вътрешна революционна организация (ВРО), с ръководен център „Привременно правителство в Българско“, намиращ се в гр. Ловеч. Документите се ратифицират с печат, изпратен от Влашко, който има надпис „I отделение от БРЦК“.

През февруари 1871 г. в Турну Мъгуреле се установява пункт за връзки между вътрешните комитети и емигрантските дейци с ръководител Данаил Христов Попов. За предавателен пункт в България е определен Плевен, където Ан. Хинов, брат на Д. Попов, е

180 г. от рожд. на Васил

ва и през Никопол започва втората му обиколка в България, която трае четири месеца. В Плевен, Ловеч, Карлово, Пловдив, Перуцица, Пазарджик, Стара Загора и Сливен създава първите революционни комитети в България. След това се завръща в Букурещ на 26 август 1869 г. и там заедно с Любен Каравелов участва в основаването на Българския революционен централен комитет (БРЦК).

В продължение на близо година Васил Левски се опитва да убеди емиграцията в необходимостта да се пренесе центърът на движението вътре в страната и да се залови за непосредствената подготовка на общо въстание. През пролетта на

натоварен да доставя във и от Ловеч изпращаните писма и оръжие.

Под ръководството на Левски комитетите разгръщат активна пропагандна дейност сред населението и това създава реални предпоставки за пристъпване към подготовката на една действително общонационална революция. Създаването на ВРО като център на освободителното движение кара Васил Левски да се заеме с разработката на нейната идеологическа и политическа платформа. В основата на неговите виждания е безкрайната му вяра в „естествената сила на народа“.

През лятото на 1871 г. е изготвен проектоустав на Вътрешната революционна организация – „Нареда на работниците за освобождението на българския народ“. Основна идея на устава е ръководният център на революцията да бъде пренесен вътре в страната, за да се разграничи освободителното дело от чужди влияния и да се постави на принцип-

Тасче, принадлежало на Васил Левски, НВИМ

но нова демократична основа. Вторият важен принцип, застъпен в „Наредата“, предполага създаването на общ ръководен център. Това е Български революционен централен комитет (БРЦК) в България. С нарастването на ВРО се усложнява и нейното ръководене и така в средата на 1871 г., помощници на Левски се съгласяват да станат Димитър Общи и Ангел Кънчев, които са препратени при него от Панайот Хитов чрез Данаил Христов Попов.

В края на 1871 г. революционната емиграция в Букурещ, обединена в БРЦК начело с Любен Каравелов, и Вътрешната организация, оглавявана от Левски, стигат до извода, че за успеха на освободителното дви-

ството на вътрешните комитети. Така се очертават отношенията между ВРО и БРЦК. Обединението е извършено по такъв начин, че запазва политическата самостоятелност на Вътрешната организация. Още докато е в Букурещ, през май-юни 1872 г. Апостола се стреми да разшири влиянието си сред емиграцията. Левски се връща в България на 1 юли 1872 г. и пристъпва към структурни промени във Вътрешната революционна организация. Лямото и есенята на 1872 г. са твърде плодотворен период в дейността на българските революционери. Разширява се комитетската мрежа, създават се окръжни центрове – Голямоизворски, Пазарджишки, Старозагор-

Васил Левски основава революционен комитет. Художник Васил Стоилов, НВИМ

Однина дението Левски

жение е нужно обединяване на усилията. В румънската столица е свикано Общо събрание, което трае от 29 април до 4 май 1872 г.

Делегатите приемат програма и устав и избират Каравелов за председател на Българския революционен централен комитет, а Левски, чиято дейност до този момент получава широко признание – за главен апостол във вътрешността на страната. Приетият организационен документ в общи линии се основава на „Наредата“ от 1871 г., като има редица поправки. Направени са компромиси в името на обединението. В устава Левски допуска централното ръководство да бъде в Букурещ, а не в страната, за сметка на това се налага да се включи допълнителен текст, предвиждащ възможността БРЦК да упражнява по свое усмотрение лица, които да го представляват навсякъде и във всичко. Такова пълномощно след събранието получава само Левски и по този начин запазва в свои ръце ръковод-

ски, Сливенски, Търновски, Ловчански. Освен това се въвежда и системата от военни ръководители на комитетите. Почувствал, че движението набира сила, Левски дава парола за непосредствена подготовка на въстанието, като нарежда да се изработят мобилизационни планове и да се събират средства за закупуване на оръжие.

В условията на този подем се проявяват някои признаци на разложение. Първият помощник на Апостола – Димитър Общи, започва да оспорва неговата власт, да интригува и да сее раздори сред комитетите. В същото време подготовката за въстание напредва и организацията се изправя пред

Революционен револвер „Гасер“ М 1870, кал. 11 мм, принадлежал на Васил Левски, НВИМ

сериозен проблем с финансирането на революцията. Даренията, които са получени от страната, се оказват крайно недостатъчни. Острият недостиг на средства, от който страда организацията, насочва някои от революционерите да търсят пари по всички възможни пътища, въпреки опасността от възможни разкрития. Димитър Общи пренебрегва възраженията на Апостола и заедно с дейци на Тетевенския комитет взема решение да обере турската поща при прохода Арабаконак и на 22 септември 1872 г. осъществява рискованата акция. В ръцете на извършителите попада голяма сума пари – 125 000 гроша.

Турската полиция реагира мигновено. Предприема извънредни мерки и залавя Димитър Общи и голям брой революционери от Тетевенско и Орханйско (дн.

Верига от софийския затвор, НВИМ

Ботевградско). В София е организиран извънреден съдебен процес. Започват масови арести на комитетски дейци, които неутрализират ВРО и тя започва да се разпада. Васил Левски се отбива в Ловеч, за да спаси архивите на организацията.

Заловен е след предателство в Кърчинското ханче.

Пред съда Левски се държи достойно и не отрича организаторската си дейност. Представя се за изпълнител на волята на Централния комитет извън България, но не разкрива участниците в революционните дела. На 14 януари 1873 г. следствената комисия издава заключителен протокол със смъртна присъда, която е потвърдена осем дни по-късно от султан Абдул Азис.

Васил Левски е обесен на 6/18 февруари 1873 г. в околностите на София.

След гибелта на Апостола българското революционно движение изпада в организационна криза, преодоляна в края на 1875 г. от дейци от по-младото поколение като Георги Бенковски, Панайот Волов и Тодор Каблешков. Те се опират на създадените от Левски комитети и пристъпват към ускорена подготовка на въстание през пролетта на 1876 г. Априлската епопея е върхна точка в дейността на революционните сили и довежда до ангажиране на Западна Европа и Русия с българския въпрос и впоследствие до нашето освобождение от османско владичество.

В постоянната хронологична експозиция на Националния военноисторически музей важно място заемат емблематични културни ценности, свързани с живота на Васил Левски. Във витрината, посветена на Апостола, са изложени два експоната, предадени от през 1940 г. от неговата племенница София Зидарова.

Това са тасчето за вода и дяконското кръстче на Васил Левски, донесено от Вуйчо му архимандрит Василий от посещението му в Ерусалим през 1861 г. Кръстчето е с ланец и на лицевата си част има изображение на „Разпятие Христово“. До тях са експонирани личното оръжие на Васил Левски – револвер „Гасер“, М 1870, кал. 11 мм; косите му, отрязани на 1 май 1864 г. в местността Златна ливада (Алтън чаир), и веригите, с които е бил окован след залавянето му от турските власти. И трите културни ценности са предадени в Главния военен музей от Етнографския музей през 1942 г.

Животът и дейността на Васил Левски са представени в постоянната експозиция на НВИМ с три произведения на изобразителното изкуство. Това са два портрета на Апостола, рисувани с маслени бои от художниците Сергей Ивойлов и Дионисий Дончев и емблематичната картина на Васил Стоилов „Левски основава революционен комитет“.

Във фондовете на НВИМ се съхранява още един експонат, който е тясно свързан с революционната дейност на Апостола. Това е нож с ножна, който е постъпил през 1938 г. от Двореца с указание, че е използван от Васил Левски, когато той се представял за турско заптие по време на обиколките му в страната.

Д-р Николай Иванов
НВИМ

Пратеникът на Свободата

Велислава Дърева

Монах и воин. Дякон и рицар. Духовник и революционер. Светец и държавник. Хоругвоносец и стратег. Аскетичен и лъчезарен. Свенлив и саможертвен. Ангелогласен и хладнокръвен. Великодушен и безкомпромисен. Безстрашлив до гързост. Постоянен до невъзможност. Стоик. Нечут характер. Тънък и строен. Очи сиби, почти сини.

Главният Апостол на цяла България. Българският Христос. Роден из цял океан унижения, из 500 години страдания, кръв, смърт и гибел. Спасителят, който спаси нас. И ни спасява. Въпреки нас. Той е нашата мярка за всички неща: за историята, за времето, за миналото, за бъдещето, за държавата, за народа, за човека... Най-страшната мярка сме си избрали. А с каквата мярка мерим, с такава ще ни се отмери... Някога ни разправяха как през 1864 г. на връх Великден (демонстративно!) Левски отрязва своите коси на йеродякон, хвърля расото, отказва се от Бога, отрича се от вярата, открадва коня на вуика си и – право в Лезията на Раковски. Така от монах се превърнал в революционер и от дякон Игнатий – в Апостола на свободата. Защото (казвах) израснал, узрял и прозрял, че „Свободата не ще Екзарх, иска Караджата“. Изглежда ефектно, даже зрелищно и най-вече – идеологически правилно.

Ала това, дето изглежда правилно, не е вярно.

Левски не хвърля расото, не се отказва от Бога и не се отрича от вярата. Тъкмо напротив – в онази Възкресна утрин на Алтън чаур Левски като Христова жертва се поднася пред олтара на Свободата. Посвещава се. Защото Свободата не може нито без Екзарха, нито без Караджата. Както България не отделя Дякона от Апостола. Който се е посветил на Бога и на Народа.

Духовникът не си противоречи с държавника, нито революционерът – с духовника. Тези три същности са неотделими и неразделяеми. Без това триединство щяхме да говорим за някой друг, не и за Левски. Защото Левски не разделя, а събира.

В Наредата и в Устава на БРЦК Левски е записал изрично, че в ръководството на всеки революционен комитет трябва да има свещеник. И това не е тактика, не е театър. Това е обричане. „Закалевам се в Евангелието, в честта си и в Отечеството, пред Бога и пред честното събрание на съзаклятието, че от всичко, което ми се яви, няма да кажа и откроя никому нищо до смърт и до гроб...“. Евангелие, Отечество, Бог, смърт, гроб... Страхотна градация! Това е клетвата на новооглашените, написана от ръката на Левски. Левски събира в едно Евангелието и революцията, кръста и камата, вярата и свободата. За да знае всеки, който се е захванал с народната работа, че отговаря пред Бога и пред Народа. Защото – ако не обичаш Народа, как ще служиш на Бога? И ако не си чист пред Бога, как ще служиш на Народа? Това е то, Евангелието на Апостола:

„Гледайте, че ще бъдете отговорни и пред Народа, и пред Бога – близо е времето!“... Знаменосецът на Панайот Хитов не нарича себе си знаменосец, нито байрактар, а хоругвоносец. За него знамето със сърмения лъв и vezаните букви „Свобода или смърт“ е хоругва. Тя е символ на победата на Христос над ада, дявола и смъртта.

За Левски жертвата за народа не е страшна, не е гибел, не е край, не е плен. Тя е „утеха и душеспасение“, „живот вечен“, „неописана радост и награда“, „святи Дар и от Бога венец“. Той изначално се е принесъл в жертва, обещал се е. „Аз съм се обещал на Отечеството си жертва за освобождението, а не да бъда кой знае какъв. Такова нали ми е предназнача-

В едно и също време революционерът изгражда изумителна тайна организация, а държавникът е сред учредителите на Българското книжовно дружество, бъдещата Българска академия на науките. „Чиста и свята република“ – това е идеалът на държавника Левски. Революционерът отреща „смърт, смърт и смърт“ за всеки, който „презре и отхвърли предназначаната демократска република“ и я замени с „деспотско тиранска система“. Духовникът определя свободна България с една дума: Храм. „Храм на Истинната и Правата Свобода“, „Храм на съгласието, братството и съвършеното равенство“. Левски и пътя към Храма ни е предназначал. Той гледа отпаятък робство-

шат утре онова, което пишат и говорят днес. Защото са отговорни „пред Бога и пред Народа“... Тази гържаба е излязла пред времето. И нейното име „гърми най-бляскаво по цяла Европа“. Тя ни е предначертана от Апостола. А ние? Ние живеем някъде другаде, в гържаба, антипод на Храма. И гледаме безучастно как негодници всякакви скверният и плячкосват този Храм, пришиват на Левски гуми, които нито е казал, нито е писал, лъжат и мамят в негово име, и на знамената си го тургат, и за съюзник го прогласяват, и за алиби пред историята на него се надяват. Пък после се и чудим, че сме я улайневили святата народна работа. Един псевдописател го нарече „детеубиец“, „българоубиец“, „кръвава икона“, „еманация на нашата сатанинска история“, „баща на мутрите“; един социолог обяви Левски и Ботев за „момчета с девиантно поведение, които при групи обстоятелства щяха да станат престъпници“; академични този наставляваха учителите да не „наблягат на личности като Ботев, Левски, Каравелов и Раковски, защото не са се ползвали с добро име в тогавашното общество“, за разлика от хаджи Иванчо, „с когото трябва да се гордеем, защото се издигнал на най-отговорни постове в Османската империя“, която била „и наша империя“, а Цариград бил „и наша столица“; и цяла орда деконструктори на българската Голгота вилнеят в олтара на народната памет с едната цел – да се намърдат в този олтар. А ние? Какво правим ние?

Кръстим се пред Левски, а се влачим подир хаджи Иванчо. Повтаряме думите на Дякона, но не ги спазваме. Търсим предателя, а го предаваме всеки ден.

Търсим гроба, но не търсим Апостола.

Плачем за Левски, но тачим хаджи Иванчо. За месия го припознаваме, на неговата подлост се надяваме, на неговия нравствен недоимък се кланяме. На него и на неговото многобройно политическо потомство сме оставили историята, държавата, народа и човека. Себе си. И Апостола.

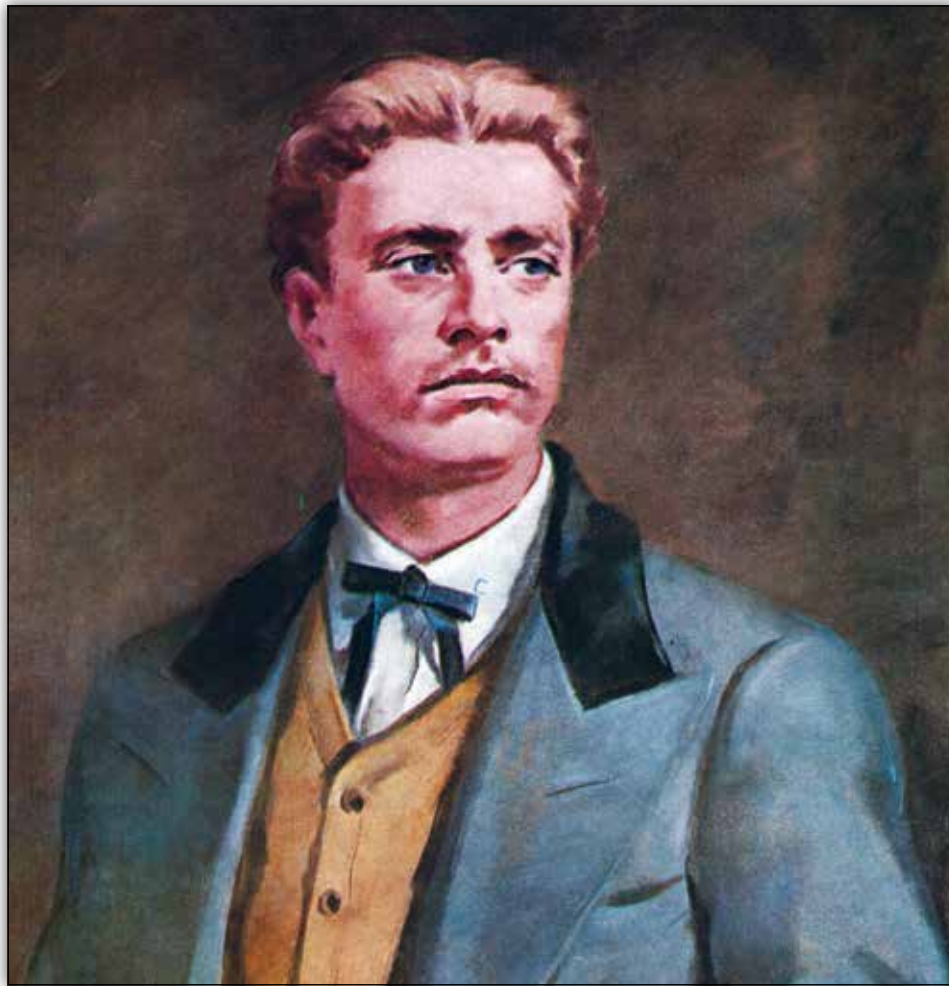
Оставили сме хаджи Иванчо да определя времето, в неговото време живеем, по неговите закони, неговите капризи и според неговия интерес.

И нашата гържаба е извън времето, и нейното име не гърми най-бляскаво по цяла Европа.

И не знаем отговора на най-страшния въпрос: „Народе????“ с четирите въпросителни.

Ако бяха удивителни, по-лесно щеше да ни е. Щяхме да ги разчетем като възкликание, учудване, удивление, като заповед даже.

Но той не ни запоявда. Той ни пита. През времето. А ние не знаем отговора. Защото не разбираме въпроса. Когато го разберем, няма да се харесаме. Нито тогава, нито сега. И когато казваме Апостол на свободата, знаем ли какво всъщност казваме? Какво означава? Пратеник на Свободата означава. Следователно – Свободата е някъде другаде...

Портрет на Васил Левски. Худ. Руска Маринова

нието – не да видя себе си на голям чин, но да умра, братко!“... И още: „Преди да тръгна по тоя път, аз по-напред съм изпратил душата си при Бога“.

За Левски народната работа е свещена, Свободата е свята, а Освобождението на България е Възкресение. Възкресение на историята, държавата, народа и човека: „Не щат ли ни забележат в историята, която ние възкресяваме и ѝ даваме нов век!? Не щат ли да ни поменуват по всичките черкови в българско, докато трае името Българин за това, дето ний ще скъсаме веригите на България и ще извадим народа, с Благословието Божие от Ада в Рай!?!“. Когато говори за правата на човека, Левски говори като европейски мислител: „Днешният век е век на свободата и равноправността на всички народности“. Той не казва „равноправие“ – защото равноправие е състояние. Той казва „равноправност“ – защото равноправността е качество, неотменно присъщо на човека.

то и отвъд Освобождението. Държавата България не съществува, Парламент няма, Оборище е далече, но Левски пише нашата най-първа Конституция. Като подредим принципите, изписани от неговата ръка, ще получим точно това – Конституцията на една „чиста и свята република“. В тази гържаба народът „не дава подпора на глупци“, нито се влачи подир „хладнокръвни и мними родолюбци“. Народните водачи са „разсъдителни, постоянни, безстрашливи и великодушни“; гледат „народната работа повече от всичко друго“; не вдигат „глас за себе си, което е презряно от човешината за глупаво и най-просто нещо“; не присвояват нищо за себе си; не мълчат, кога виждат „злото народно“, и не чакат го „да порасне, та да убие народа“; не „разделят един народ на части“ с „неразборици, зависти и укори“; не предават, нито продават народната работа заради нечий чужд интерес; и днес вършат това, което са писали и говорили вчера, за да вър-

Васил Левски на пет континента

25 години Музеят на Апостола в Карлово представя Васил Левски пред света

Дора Чаушева, директор на Национален музей „Васил Левски“ в Карлово

Още в началото на 90-те години на XX век екипът на Музея направи важни стъпки към представяне на личността на Апостола извън националните граници. Левски е голяма историческа личност. Сътвореното от него в идейно и практическо отношение е напълно съизмеримо с постиженията на европейската политическа мисъл през XIX век. И ако Васил Иванов Кунчев – Левски – не беше роден в България, а в някоя западноевропейска или централноевропейска страна, той щеше да има известността на Гарибалди, на Кошут, на Маццини или на друг известен политически и революционен деец на Европа от XIX век.

Поради тази причина музеят подготви изложбата „Всичко, каквото съм сторил, сторих го за Отецеството“ на английски, френски и унгарски, която беше представена в българските културни институти в Будапеща (2003), Париж (2007) и Лондон (2009) и др. Подкрепата на Министерството на културата и на българските посолства винаги е била много важна, защото това показва отношението на официалната държавна власт към сериозния въпрос за популяризиране на личността на Васил Левски в европейските столици.

През 2003 г. изложбата, посветена на Левски, е представена два пъти в Унгария. Първият път – в столицата Будапеща изцяло пред българска публика, а вторият път пред унгарска публика в музея на Лайош Кошут, град Цеглед.

През 2005 г. Васил Левски е представен чрез изложбата на няколко българо-американски срещи в САЩ. В Американския университет във Вашингтон по покана на Центъра на българската общност, с голямата подкрепа на г-н Асен Асенов, в Ню Йорк и Чикаго. Създадените контакти с Българо-американската асоциация, чийто председател е художничката г-жа Кина Бъговска, продължават вече десетилетие, като музеят съдейства от далечна България за провеждането на различни инициативи, насочени към съхраняване на паметта за Апостола.

Изключително радушно е приета изложбата за Апостола на българската свобода в Българския културен институт в Париж през 2007 г. Тя се превръща в основа за

развитието на по-тясно културно сътрудничество между българи и французи.

През 2009 г. по случай 3 март 2009 г. в Европейския парламент в Брюксел официално бе открита изложбата, посветена на Апостола, в рамките на която се проведе и дискусия с участието на специалния гост – английската писателка Мерсия Макдермот. Два месеца по-късно по случай 24 май и приключването на учебната година за децата от българското училище там, изложбата беше показана отново пред българската общност в Брюксел.

В Лондон през 2009 г. темата за Апостола и изложбата бяха водещи в дейността на българското посолство, училището към него и Българския културен център там.

Благодарение на българката Ружка Николова изложбата беше представена успешно и при голям интерес през 2012 г. и в Буенос Айрес, Аржентина.

През годините Музеят се отзовава и на поканите, които получава от най-близко живеещите до България наши сънародници – в Цариброд, Босилеград, Ниш, Букурещ, а също и в Украйна, Молдова, Русия. Прави силно впечатление, че тези, които са напуснали България, емигрирали са или са останали извън границите ни, знаят, помнят това, което са чели, което са учили за Васил Левски. За съжаление, обаче всяко следващо поколение се отдалечава в своите познания и чувства от Апостола. В тази посока усилията за представянето на тематичната изложба трябва да продължат и в бъдеще, за да може все повече българи да се докоснат до Васил Левски.

Изложбите са съпроводени с много вълнуващи срещи и разговори с наши сънародници в различните страни. В годините те допринесоха за провеждането на научни форуми, посветени на Васил Левски, които бяха организирани в сътрудничество с местни организации и Общобългарския комитет и Фондация „Васил Левски“ – в Одеса, Букурещ, Тараклия, Солун, Скопие и др.

Увеличават се и българските училища, които дават възможност на децата да учат роден език и българска история далеч от родината. Ежегодно се срещаме с учителите в тях, имаме гостувания в училищата в Лондон,

Виена, Братислава, Болград. Ползотворно сътрудничим с ръководството на тяхната асоциация, изпращаме детските ни издания на българчета в далечни страни.

Срещите във Виена в „Дом Витгенщайн“ доведоха и до идеята и реализирането през 2013 г. на международен студентски семинар в Карлово – „Текстът Левски – прочети в свой и в чужд контекст“ с

Изложба в Брюксел, Кралство Белгия (2009)

участието на студенти от България, Австрия, Германия, Полша и Франция по инициатива и с подкрепата на проф. Любка Липчева-Пранджева, Борислав Петранов и посланик Н. пр. Елена Шекерлетова.

Освен фотодокументалната изложба за Апостола, едно издание на музея от 2011 г. на 8 езика е нашият мисионер по света – „Васил Левски – Апостола на българската свобода“ – на английски, френски, немски, испански, италиански, унгарски, норвежки и руски. Това четиво е адресирано до чуж-

Откриване на изложбата в Европейския парламент в Брюксел (2009)

гестранната читателска публика и има за цел да представи личността, идеалите и делата на Васил Левски. Книгата беше реализирана по т.нар. Норвежка програма с подкрепата на посолството на Норвегия, на Българо-норвежкото дружество в Осло и на неговия председател д-р Венелина Костова.

Международен семинар за Левски във Виенския университет (2014)

Книгата беше представена и в няколко от българските културни институти в Париж, Виена, Будапеща, Цеглед, Братислава, Москва и др. Тя продължи да се разпространява в много обществени библиотеки на европейския континент и зад океана – в Северна Америка – в САЩ, в Канада, както и в Южна Америка – в Аржентина, а също и в Сеул, в Токио, в Китай, в Австралия. По този начин българският национален герой

Издание за Васил Левски на осем езика

– Апостола на българската свобода, намира последователи на пет континента, на своите актуални и днес общочовешки идеи. Идеите за свобода, демокрация, равенство между различните по народност и вероизповедание хора.

Васил Левски може да бъде най-добрата визитна картичка на България пред целия свят.

Изложба в Българския културен институт в Париж (2007)

Акад. Константин Косев

Тази година се навършват 180 години от рождението на легендарния Апостол на свободата – Васил Левски. Роден в Карлово през 1837 г., той загива трагично едва на 35 години, на почти младежка възраст. През сравнително краткия си живот този безподобен българин извършва такива импозантни дела, които трайно го поставят за вечни времена на челно място в пантеона на българската история. Наистина уникално постижение! Що за човек е той, какво точно е направил, какви са му заслугите?

Зловещото софийско бесило преди 144 години неволно ни припомня за Христовото разпятие. Аналогията е поразяваща. Подобно на Христос, почти на същата възраст, Левски сякаш отново оживява след бесилото. До смъртта му той е почти неизвестен. За него знаят само малцина неговии съратници, свързани с борбата за освобождение. След обесването му неговата популярност започва да расте лавинообразно. Интересното е, че физическото отсъствие на Левски още повече засилва неговата популярност. След Освобождението Левски добива за кратко време широка известност като национален герой от първа величина – става всенароден кумир. Хората го боготворят, без дори да осъзнават съвсем ясно каква точно е неговата историческа заслуга. Левски сякаш привлича всеобщия интерес със своята загадъчна тайнственост. Сведенията за живота и делото му са съвсем оскъдни. Строго конспиративният характер на неговата дейност плътно прикрива всичко свързано с Апостола. Почти единствената информация, с която разполагаме, е частично запазената му пощатлива случайност кореспонденция. Това са писмата от и до него. Но дори тези автентични документи са труден източник за информация, защото са изпълнени с различни пароли, псевдоними, лозинки, кодове, шифри и ме-

тафорични изрази, които се нуждаят от специална разшифровка.

Интересно е, че въпреки твърде оскъдната автентична информация, голям брой автори и творци от различни жанрове посвещават многобройни най-разнообразни творби за живота и делото на Левски. Известни са безброй спомени на съвременници, научни исторически съчинения, документални публикации и художествени произведения от всевъзможни творци на културата и изкуството. Всички творби за Апостола са мотивирани в една или друга степен от емоционалния заряд на възхищението. Това се отнася дори и за строго научните исторически изследвания. Но тъй като фактологичната база е съвсем ограничена, много автори дават простор на фантазията си. Това личи най-често в спомените на съвременниците и в художествените творби. Понякога дори се стига до абсурдни твърдения и откровени измислици. Получава се нещо парадоксално. Ограничената информация за Апостола в съчетание с растящия интерес към личността и делото му го превръщат в легенда. Истината и мъглата се сливат и преплитат в невероятна смесица, която силно затруднява неговото обективно и адекватно възприемане. Затруднява го до такава степен, че се замъглява дори главната му историческа заслуга – изградена от него Вътрешна революционна организация (ВРО). Това е строго конспиративна структура с гъста мрежа от частни революционни комитети из цялата страна, подчинени на единно ръководство с устав, програма и строга дисциплина. Чрез създадената организация Левски издирва, възпитава и обучава цяла плеяда от юначни български мъже, готови на саможертва за свободата. **Юнаците, както е известно, не се раждат от само себе си, те се отглеждат и възпитават.** ВРО става истински разсадник на юнач-

В памет на Апостола

Акад. Константин Косев

ни българи. Ако през 1868 г. хаджидимитровците са само 120 души, към края на 1872 г. броят им благодарение на създадената организация се измерва с хиляди. Левски се стреми да направи борбата за национално освобождение всенародно дело. Такъв е смисълът на цялата му стратегия – да привлече колкото е възможно повече хора в организацията.

ВРО е най-голямото постижение на Левски със съдебно значение за възкресяването на съвременната българска държава. Тя е фактически първата общобългарска политическа организация, която създава предпоставките за израстването на българския народ като политически субект на международната арена, като самостоятелен

благодарение на ВРО българската освободителна кауза скоро преизвиква остра криза на международната арена, а Българският въпрос заема централно място в дневния ред на европейските дипломатически преговори за спешното му политическо решение.

В хода на изграждането на тази уникална организация Левски проявява изумително съчетание от най-невероятни човешки качества и морални добродетели – бликащо родолюбие, желязна воля и твърд характер, смайваща дързост, смелост и хладнокръвие, физическа мощ и спортна нагласа с лъвски скок, светкавичен рефлекс и ловкост, изключителна психична и физическа издръжливост, строг и възискателен, но с изострено чувство за

жителен с изумителна организационна сръчност, перфектен майстор на конспирацията, сладкодумен оратор с хипнотично въздействие върху околните, прецизен и находчив, почтен и човечен с християнски морал, пословична скромност, блестящи умствени способности с изключителна памет, природна интелигентност с огромен интелектуален ресурс, артистична дарба с умения за превъплъщения в различни образи, колосална духовна енергия, изключителна всеотдайност и пълна готовност за саможертва.

Левски подчинява буквално целия си живот на освободителната кауза. В името на тази кауза той доброволно се лишава от нормалните човешки блага, от семейство, от домашен уют и битови удобства, от професионална кариера, лишава се от рахатлъка на спокойствието, за да живее в ежедневно екстремално напрежение с постоянен риск от смъртоносна заплаха. За Левски това не е някакъв каприз, нито пък патологичен мазохизъм, а дълбоко осъзната потребност, промислена необходимост, специфична духовна нагласа за начин на живот.

Разностранните природни дарби на Апостола му помагат да се прояви като блестящ агитатор, който умеє да внушава на събеседниците си респект и доверие, да стимулира тяхното родолюбие. На много места в България Левски открива и привлича за делото пламенни патриоти и съмишленици, които възторжено възприемат идеите му и проявяват безрезервна готовност за сътрудничество. Усецайки подкрепата на толкова много хора в цялата страна, Левски добива все по-голяма самоувереност и самочувствие. Така той израства постепенно като истински лидер на българското националноосвободително движение през епохата на Възраждането.

С пълно основание може да се каже, че благодарение на стореното от Левски стана възможно осъществяването на Априлското въстание, което откри пътя към съвременната българска национална държава.

фактор в Източния въпрос. В този смисъл чрез ВРО Левски спомага за превръщането на българите от кротка рая и рабелепни верноподаници на падишаха в истински модерен народ със самочувствие и дръзки претенции за независимост и своя държава. Както е известно, тъкмо

справедливост, мъдър с рационална прагматична нагласа и целенасоченост в действията си, жизнерадостен тип с ведро настроение и заразяващ оптимизъм, ангелогласен певец, отзивчив и великодушен, проникателен – с усет за точна преценка на хората, предвидлив и съобра-

Гледах ясните му очи, слушах правдивите му слова и го рисувах

Проф. Пламен Вълчев, художник

Израснах сред гордите лица на много от нашите възрожденци и революционери. Това беше неизбежно, защото дома ни моят баща – художникът Петър Вълчев, беше превърнал в ателие, където се раждаха портретите на тези достойни мъже. Вдъхно-

вените си критерии, успявах. По-често приликата, на която особено гържах, отсъстваше. Тогава с удвоено усърдие намествах толкова характерната папионка и вярвах, че този прищипък ще разсее всякакви съмнения, че това е Левски.

Такива бяха предпоставките, за да заобичам Левски и го днес да съм му предан. С годините ставах все по-ревнив към този свиден образ. До такава степен бях проникнал в чертите на този човек, че го рисувах по памет. И понастоящем, когато рисувам,

ползвам единствено въображението си и никога фотография. И ако имам някакъв успех, той се корени точно в това в действителност – в искрената любов, с която го обгръщам.

И днес, когато правя ретроспекция на живота си и на онова, което е излязло изпод четката ми, стигам до извода, че край татко, който беше изтъкан от същите добродетели, от които и Левски, аз всъщност съм го рисувал от натура.

По-късно съдбата ме срещна с друг достоен българин, у когото още по-ясно личаха тези светли черти. Този човек бе големият български художник Александър Поплилов, който изля своята обич и преклонение към Апостола в редица портрети, картини, рисунки, илюстрации – повечето от които са перли в съкровищницата на родното ни изкуство.

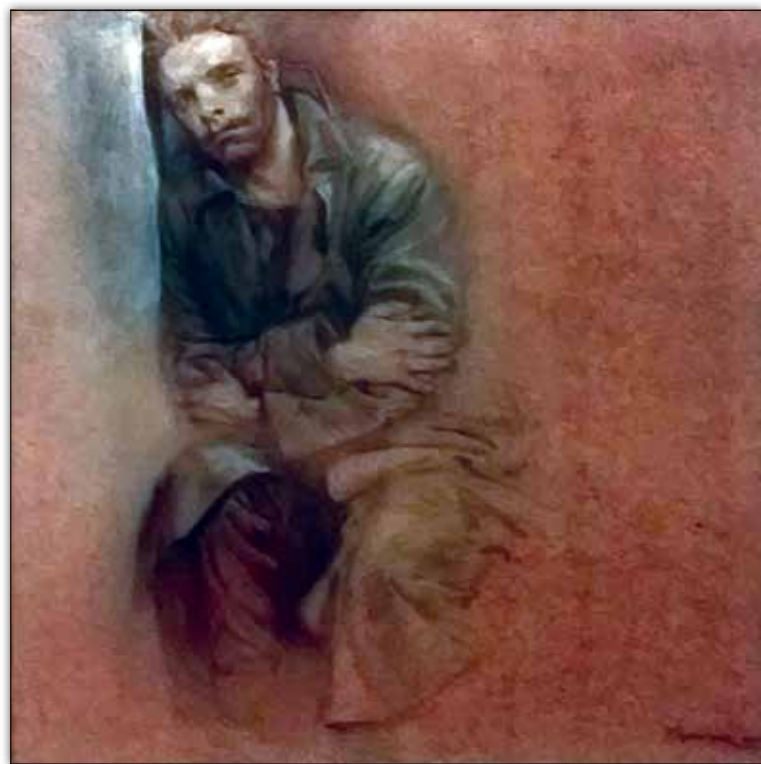
Още веднъж ще кажа – имах изключителния шанс пример в живота и в изкуството да са ми били хора, които сияят с чертите на Апостола, и ако имам известни сполуки в интерпретирането на образите на този най-свиден син на България, то е защото седях пред него, гледах ясните му очи, слушах правдивите му слова, клех се с него и го рисувах. Оттам иде и куражът ми свободно да избирам позите, да търся неочаквани състояния и да откривам неподозирани ракурси.

Затова получавам най-топлата награда: признанието на българите от най-различни съсловия, че съм нарисувал техния Левски – онзи, който носят в сърцето си. Това ми дава самочувствие и ме задължава още по-уверено да следвам принципите и примера му и колкото и незначителен да е моят ръст, да продължавам да се съизмервам с Него.

вението и страстта, с които изграждаше татко тази галерия от образи, заразяваха и мен. Като къщно пиле аз се въртях край него и правех най-естественото: да подражавам. Най-силно ме привличаше Васил Левски. Със сигурност за това са повлияли разтърсващите разкази за отдадеността му на делото за България и героичната му гибел. Твърде вероятно е обаче и това, че съм почувствал особено то ударение, което татко поставяше върху пресъздаването на този образ, и отговорността, с която стоеше пред този българин. Подготовката за портретната композиция, увенчала по достойнство „галерията“, беше не само по-продължителна, тя беше наситена с факти, взривяващи детското ми въображение.

Десетки са били наивните ми опити да нарисувам Левски. Понякога, по собст-

Светлият му образ на филмова лента

Защо създадените филмови творби са неуспешни?

Деница Мизинска

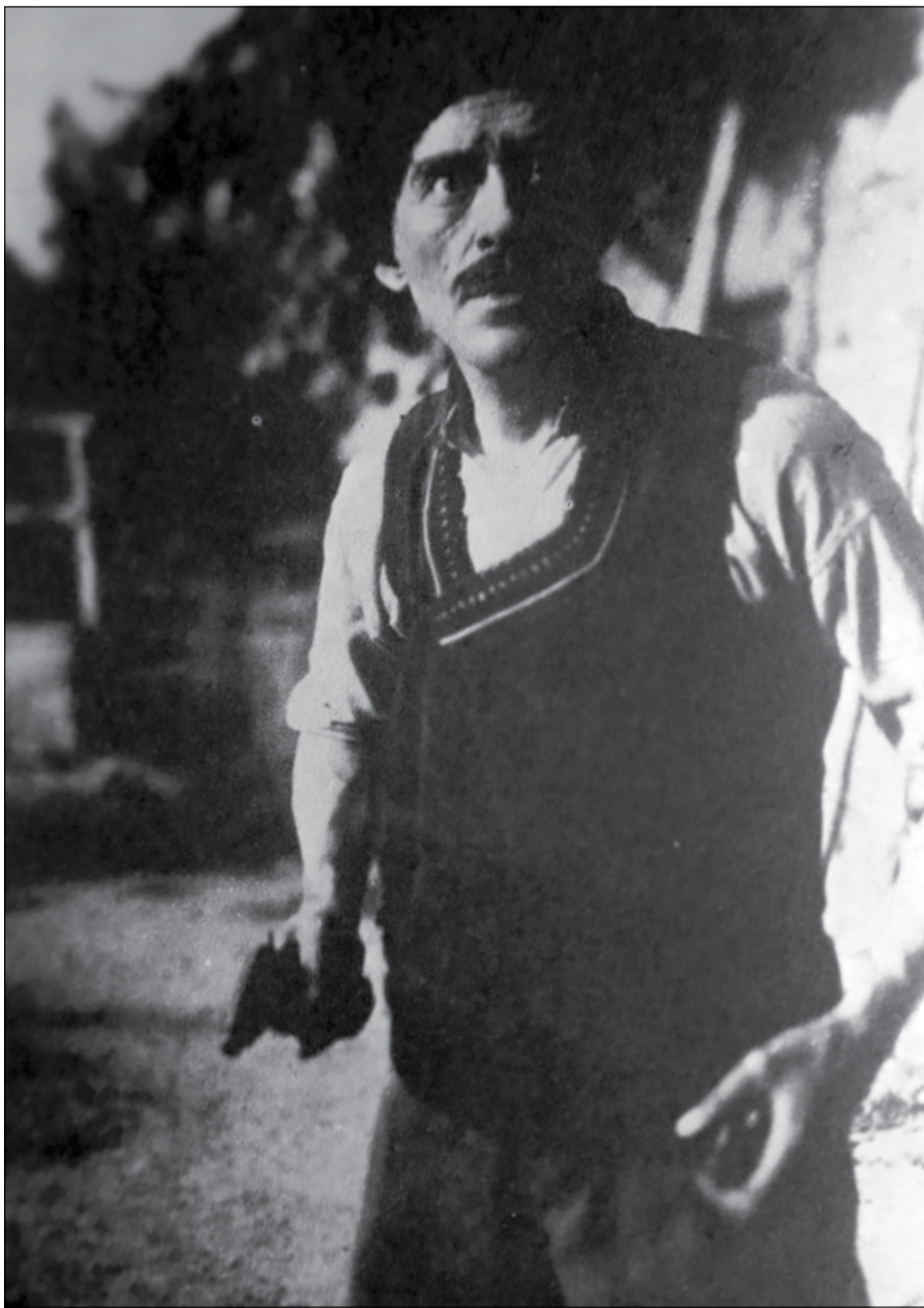
Присъствието на Васил Левски в духовния живот на българина винаги е било живо, непосредствено, действено, всеобхватно. В съзнанието на хората той е националният герой, който е свързал живота и смъртта си с един от най-съдбоносните етапи на българската история. Повече от век Левски е мярка за човешко съвършенство и пример за подражание. Затова след смъртта му и до днес ние, българите, продължаваме да се вдъхновяваме от неговия чист патриотизъм, от широко демократичния характер на политическите му възгледи, от безкористивното и всеотдайността му при служенето на националната кауза. Изграждането на безсмъртния му образ в представите ни започва още с творбите на Ботев и Вазов и преминава през разказите, романите и театралните пиеси на Стефан Дичев, Георги Мишев, Стефан Цанев и други.

И в българското игрално кино на няколко пъти са правени опити да бъде запечатан светлият му образ на филмова лента. Но всички се оказват по една или друга причина по-малко приемани и повече критикувани.

Защо създадените филмови творби са неуспешни?

Първият български филм, посветен на живота и делото на Васил Левски, е „Бунтът на робите“. Това е грама, създадена през 1933 г. от режисьора Васил Гендов по сценарий на Димитър Кацев-Бурски и Васил Гендов. Оператор е Минко Балкански. Ролята на Апостола на свободата се изпълнява от Васил Гендов. „Бунтът на робите“ е и първият български звуков филм, в който са използвани най-новите технически и технологични средства, непознати дотогава у нас.

Във филма Апостола пристига в едно подбалканско градче и събира комитета, но турците научават за това. Комитетът се пръсва. Между Левски и заптиетата започва гоненица. В него е влюбена учителката Христина (ролята се изпълнява от съпругата на Гендов, Жана). Турските шпиони я следят и арестуват заедно с поп Никола. Подлагат ги на мъчения. Изтезават и майката на Левски, а след това я хвърлят в кладенец. Левски следва потерята, която го търси, предрешен по разли-

Васил Гендов в ролята на Васил Левски във филма „Бунтът на робите“ (1933)

чен начин. Успява да освободи Христина, но турците са ослепили свещеника. Когато той моли Бога за поробените си братя, става чудо – църковните камбани започват да бият сами.

Първият български филм, посветен на живота и делото на Васил Левски, влиза в историята на кинематографията у нас и като първия цензуриран филм. Представители на турското посолство се намесват грубо и предопределят съдбата на това произведение. Тогавашната Цензурна комисия се отнася строго към сценария, позволява намеса на Турската легация, а сцени с изтезания на мъже и жени, между които и майката на Левски, са премахнати. Гендов е принуден

от българските власти да съкрати повечето „смушващи“ сцени. Турското посолство се намесва отново и изисква още съкращения

дупреден, че интересите на държавата не предвиждат проблеми с Турция заради „Бунтът на робите“. Лентата се радва на голям ус-

„Тези „дипломатически“ мерки обаче не могат да ограничат интереса към създаденото с толкова любов произведение и към образа на Левски в него. Явно турските дипломати са били обезпокоени от този интерес към една от най-светлите ни личности в революционната ни история. Прожекцията е спряна окончателно“.

Йонко Бонов

на сцени. Когато проектът му е вече готов, Гендов е извикан в Министерството на външните работи и пре-

пех. Киносалоните са пълни с хора, но за съжаление това е за кратко. Интересът към филма е огромен, но цензур-

ната карта на „Бунтът на робите“ не дава разрешение да бъде показван на ученици, а представя това на волята на директорите на училища и гимназии. На някои ученически прожекции в провинцията се намесват местният ходжа или турските учители. В Ямбол и Шумен стават и гребни инциденти – турчета и българчета се сбиват на улицата, имитирайки масовите сцени във филма. В резултат на този хаос ученическите прожекции са спрени с нареждане от София. Но за сметка на това цели гарнизони войници с музика и под строй отиват на прожекциите.

От филма има и голяма полза, защото по време на снимките се разбира, че карловската община иска да събори къщата на Левски, защото вече никога не я поддържа. Тогава станалият по-късно известен като „народен лечител“ Петър Димков, който по това време е командир на карловския гарнизон, пристига с една рота войници и ги строява около къщата, като я държи окупирана три дни. На четвъртия ден общинарите променят плановете и къщата бива реставрирана и превърната в музей.

Създаването на успешен образ на Апостола в българското кино е спъвано от множество възражения от съседна Турция и от местните ходжи или турските учители у нас. Върху „Бунтът на робите“ е била наложена цензура и в крайна сметка е спряна по политически причини.

И макар представата за дадена личност да е чисто субективна за всички нас, Васил Левски остава една невероятна фигура, защото той е от една страна дякон, високообразован за времето си проповедник, аскет (и като такъв много чувствителен и деликатен човек) и от друга е абсолютно безкомпромисен, революционер, държавник, прозиращ в бъдещето. В този смисъл неговият образ е многопластов, обемен, уникален, триединен в своята същност. И никога от страните му не противоречи на другата, напротив, те се допълват.

Пример за много онеправдани хора независимо от тяхната етническа и религиозна идентичност

Доц. Мюмюн Тахиров

За Апостола се пише трудно, защото дори когато мислим за него, погледът ни е отправен нагоре. Просто върховете не могат да се мислят по друг начин, камо ли да се гледат. Всички казани хубави думи за него ще бъдат верни, но винаги непълни. Защото Левски не се побира в словеса и хроники, в биографии и летописи... Така е, когато имаш широки мисловни криле и висок духовен полет...

Мен винаги ме е възхищавала абсолютната нравствена и революционна чистота на Апостола. И мисля, че това е една от най-силните черти в неговия характер. Върху съвестта му не тежи сянка. Не мога да си представя друг човек, който, издигнал се високо над хората, да се е опазил от съблазънта на честолюбието и високомерието, алчността и жаждата за власт. Да не загуби нито за секунда живия си интерес към хората.

В писмо до Централния комитет в Букурещ, Левски пише: „Който не е чист, убивам го“. Това в никакъв случай не е закана, а нравствена програма за целия живот на Дякона. Той не похарчи нито един народен грош, без да го оправдае пред организацията и пред сърцето си. Героизмът на Левски е напълно лишен от външен блясък. Това е героизъм на човек, който се е отказал от всички радости в живота, за да се посвети изцяло на борбата за свободата и щастието на своя народ. Апостола казва:

„Ако се бием само за цар, то сме главици. И сега си имаме султан. Нам трябва не господар, а свобода и човеко равенство“.

– Ами каква служба ще вземеш тогава – го питат, – зер, пада ти се най-първата служба.

– Никаква – отговаря той, – ще ида в други поробени народи да правя това, което правя тук сега“.

Това е неговият живот. Народният човек не може да си представи живота извън работата за благоденствието на хората.

Когато мисля и пиша за Апостола, се сецам за разговорката „Казана дума – хвърлен камък“. Думата и камъкът! В ума ми идват две въпросителни. Първата е за ехото, а втората за градежа, в който ще вложим камъка. Колко много говорим, а толкова малко камъни слагаме в

зида на взаимоотношенията между хората, които са дошли на този живот без тяхно знание и желание, но трябва да живеят по неговите закони. Законите на хуманизма, толерантността, добросъседството и разбирателството!

Колко хора срещаме, готови невероятно бързо, шумно, ефектно да „подкрепят“ предложена обществена идея? Обаче гоиде ли ред загумите да видим конкретни

в жертва“ – отекват думите на Левски. Изкушавам се да цитирам още една мисъл на Апостола от писмото му до Иван Кършовски: „За отечеството работим, байо! Кажу ти моите и аз твоите кривици, па да се поправим, и все заедно да вървим, ако ще бъдем хора“.

Мислите на Апостола са пълни с мъдрост, човещина и находчивост. Знаем, че той не е правил специални записки. Мислите му са къси, от

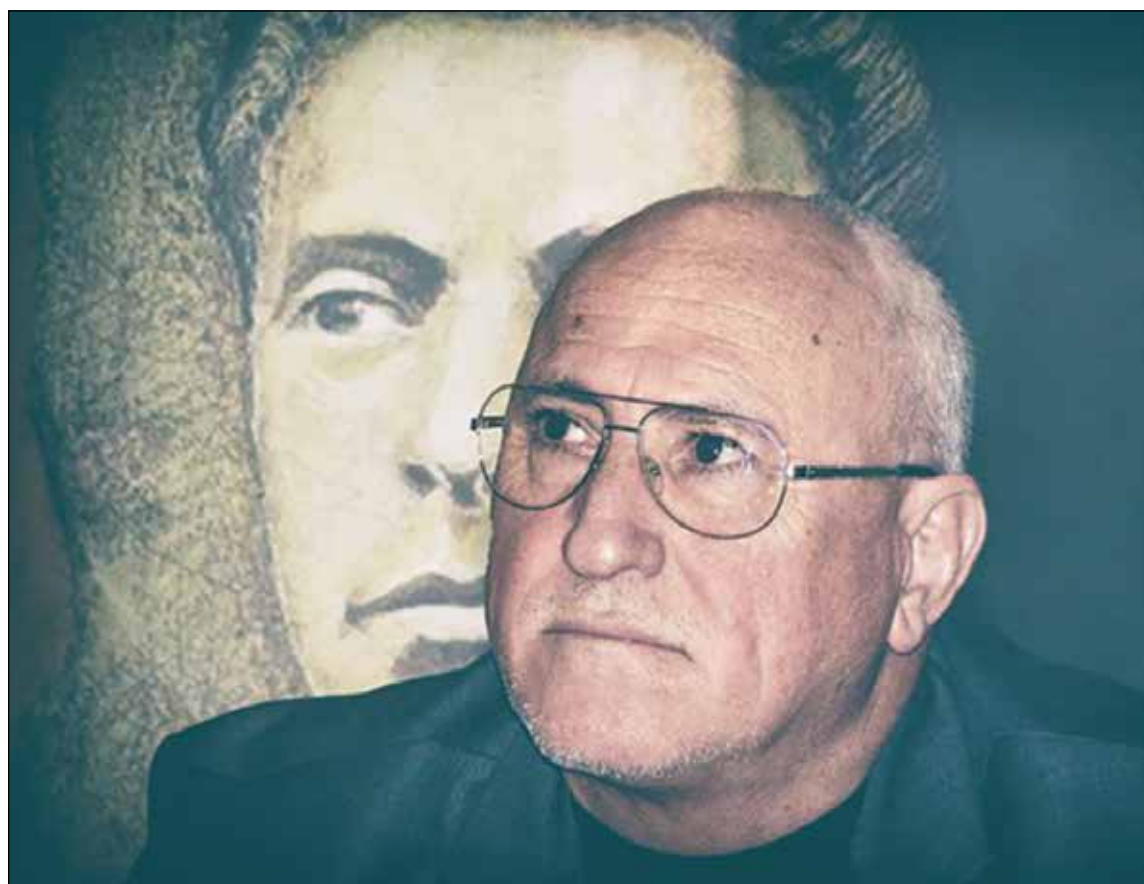
по-късно обедини в книга по същото заглавие. В тези репортажи авторът специално се спира на приноса на Васил Левски за националното освобождение на българите и отбелязва, че дейността на Левски не е изолиран случай в Османската империя. Посочва примери за свои анадоолски деди, надигнали ръка срещу османската власт. „От дълбините на сърцето си разбирам – пише Джейхун – призива на Левски: „Ние сме

та Торос. Няма точни сведения за живота му. Предполага се, че е роден в Средиземноморска Турция. Обикаля Чукурова, Торос и Среден Анадол. В тази част на Османската империя афшарите се противопоставят на волята на султана, който иска те да се откажат от чергарския живот и принудително да се заселят в различни градове и села. Сблъсъкът е неизбежен – специално създадената войска, наречена „Поправителна дивизия“, насилва настанява племената в различни населени места. Родът на Дадалоглу се заселва в Сивас, град в Източnocentralна Турция. Непокорните свободолюбиви афшари обаче продължават да се бунтуват и влизат в бой със султанската войска. Всички тези събития са отразени в творчеството на Дадалоглу, който създава свой оригинален стих с богата и разнообразна героика. Благоговеейки пред великолепието и съвършенството на природата и любовта, той създава прекрасни любовни стихове и остава в турската поезия като поет на проявите на героизма, любовта и природата.

Идеите на Апостола за свободата, революционната му дейност, прозренията му в бъдещето, където той проектира един разумен човешки свят, и неговият безсмъртен дух принадлежат на всички, които искат да живеят в мир, разбирателство и добросъседство.

Много пъти съм казвал и сега го казвам, че крайно време е да отбелязваме подобаващо рождения ден на Васил Левски. А ние обикновено се сецам за него в навечерието на неговото обесване. Не е ли по-хубаво и хуманно да отбелязваме раждането на една светла личност, нежели неговата смърт? Най-сетне започваме да отбелязваме и рождения ден на Васил Левски...

Без да влизам в излишна полемика с хора, които търсеха и търсят гроба на Апостола, бих искал да кажа, че във висшия небесен тефтер е било записано да не се знае къде му е гробът.

Доц. Мюмюн Тахиров

дела, тези ентузиастични потъват вгън земя. Иначе регистрират външна, публична активност, възискателност по отношение на другите, а пасивност по отношение на себе си. Те страдат от двете болести, характерни за нашето общество: „Важно е аз да съм добре, другите не ме интересуват“ и „Нека другите вършат обществените дела, аз да си гледам келепура“. Да се огледаме още. Решават се проблеми на дружество, обществена организация, социален дом, читалище, училище, на събранията присъстват много хора. Присъстват и мълчат. Броят го десет, преди да вземат решение дали да помогнат с нещо, или не. Мълчат и през останалите дни на годината. Ние милостиво свикваме с тяхното „гостуване“, а те с нашите компромиси. С андрешковски поглед в очите и с византийска хитрост се опитват да извлекат облаги за себе си. „Чисто народният мъж дава всичко, па и себе си

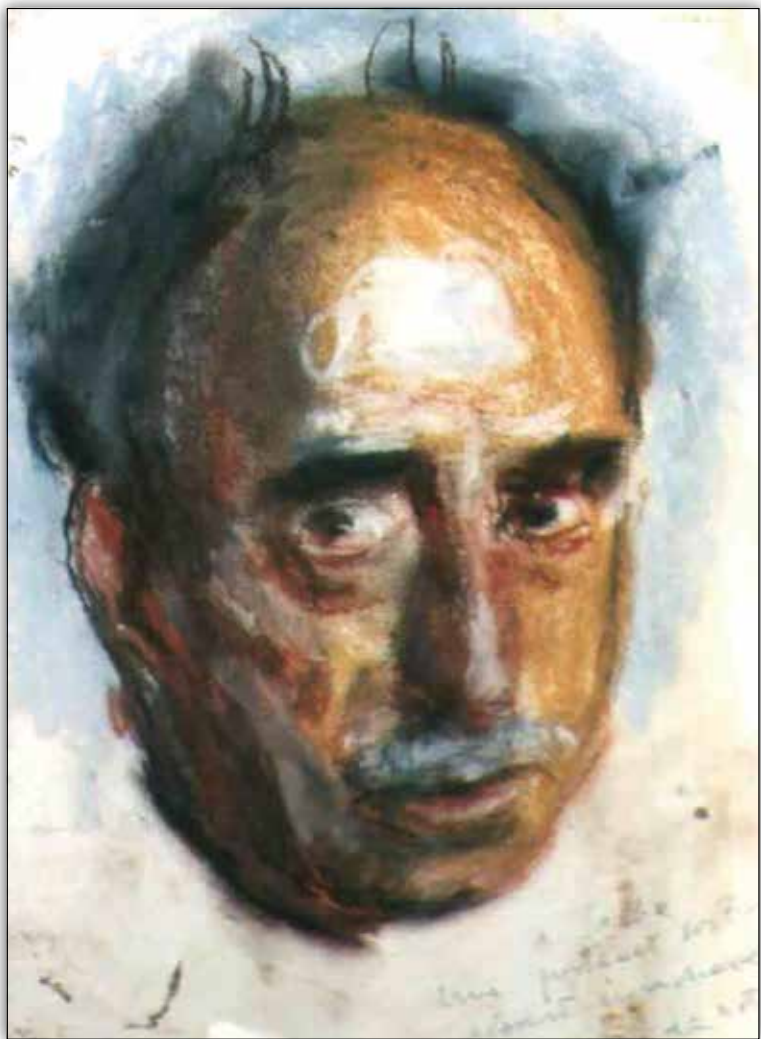
писма до близки хора, писани са в минути на напрежение и размисъл. Той нямал време, той се е надпреварвал с него: „Времето е в нас и ние сме във времето; то нас обръща и ние него обръщаме“.

Васил Иванов Кунчев е преди всичко Човек със свои проблеми, духовни терзания, съмнения, болки... В тефтерчето си е записал: „Току що се яви зората в един прекрасен майски ден. Излязох аз из одаята, душевно съкрушен. Но где, кам кого аз да тръгна? Кой може да ме утеши? Кам кой мъдрец да ся обърна със свет да ми се яви?“.

Феноменът Левски е пример за много онеправдани хора, независимо от тяхната етническа и религиозна идентичност. По случай 100-годишнината от Освобождението на България, съвременният турски писател и публицист Демирташ Джейхун публикува девет репортажа за България под общото заглавие „Стогодишната девойка България“, които

против падишаха и неговите закони, които не са само против нас, но и против турчина“. Защото ръцете, които го обесиха през 1873 година, десет години преди това – през 1863 година в Чукурова, са стреляли и размахвали саби срещу моя дядо. Тогава Вели Дадалоглу е възкликнал: „Държавата ферман е издала против нас! Ферманът е на падишаха, а планините са наши“. В стихотворението си „Тих утринен ветрец в листата смуга“ пише: „Отдолу моят лебед глас извие ли / Камилите щом пусне керванджията / – нима ще траем още османлиите / щом с ферман ни гонят племената“. Накрая Джейхун споделя: „Гледам паметника на Левски и се потя“. Колцина от нас се потят днес, когато гледат паметника на Левски?!

Вели Дадалоглу (1785–1865/68) е потомък на един от афшарските (тюркоезично племе, едно от 24-те огузки племена) родове, водещи чергарски живот в планина-

Портрет на Александър Поплилов. Худ. Корнелиу Баба (1982)

Левски ли е в нас или ние сме в него, той нас обръща или ние него обръщаме? За съжаление, ние него обръщаме повече, отколкото той нас. Без съмнение, няма българин, за когото Левски да не е светилия и стремежът за неговото признание понякога приема параноични, дори неприлични намерения, действия и форми в интерпретирането на неговия образ, докато никога досега не се е ограничил до „една боза с комитетски пари“. Желанието да се възвеличае най-чистият и светъл национален герой, за да остане той навек в паметта на нацията, а защо не и в европейската история, е естествен и неосъдителен порив, но сякаш малко си даваме сметка, че това трябва да става реципрочно на неговия живот, дело и пример. Разбира се, най-хубавият паметник на Левски е самата памет за него. На едно египетско надгробие пише: „Говорете за мен и аз ще бъда между вас“. И ние говорим. Особено около 19 февруари и около кръглите годишнини на Апостола. Дори повече, отколкото трябва. Но и в това е нужно да има мярка, защото е казано „Не изговаряй напразно името на Господа, твоя Бог“. А Левски ни е необходим точно като Бога – по малко, скромно, но всеки ден, за да стане той божи...

Преди да благодарим на Героя по някакъв начин, добре е колкото може по-точно да определим в какво се състои неговото величие, да оценим неговите заслуги с аршина на неговите идеали и да претег-

лим неговите дела с взните на неговите действия и поведение. Това ще ни подсказва какъв трябва да бъде нашият отговор на въпроса-възкликание „Народе????“. Колкото и от далечна нам култура да идва, тук е уместно да призовем като норма определението на Ганди: „Човек е велик толкова, колкото е направил за доброто на ближния си“. Левски друго не е направил.

Преди да благодарим на Героя по всякакъв начин, добре е колкото може повече да знаем какво е направено, а и какво не е направено за него преди нас. Може да се окаже, че нашата почит ще ни задължи да махнем нещо, отколкото да направим „нищо“... или да довършим започнатото...

В края на 1986 и началото на 1987 година, когато предстои честване на 150 години от рождението на Левски, двама патриотично настроени българи – Стойчо Парушев и Пламен Попов, предлагат любопитен проект за паметник на Апостола – всеки българин да посади по едно дърво на оголения карловски балкан. При цялата си екстравагантност (особено в ония времена) идеята не е лишена от основания. Сред противоречивите публични обсъждания и коментари в медиите се очертава тенденция по-скоро към отхвърлянето ѝ, отколкото към приемане. Повечето граждани, между които и авторитети с влияние, са критично настроени към предложението, или го приемат за несериозно, или

не го приемат. Някои дори го намират за профанация. В същото време бележитият български художник Александър Поплилов спонтанно, с открито сърце, възторжено го приветства: „Това е чудесно! <...> бях убеден, че най-истинският паметник на Левски в Карлово сега би била една нова неизбродна гора, залесена в продължение на години от българския народ. Пиедесталът е готов за този паметник – Карловският балкан. Достоен пиедестал! Мисля още, че „Апостоловата гора“ (нека така условно да наречем новия паметник) трябва ясно да започне от града Карлово като нова, внушителна градска градина – лес, който да настъпи към Балкана и да го превземе, докато... го превземе. Това като цяло. Началото на „Апостоловата гора“ – новият градски лесопарк – би трябвало да поеме по своите алеи единствено мислите, издуманите думи, написаните слова на Левски в писма, в тейфтерчето му и другаде. Да, това съкровище трябва да навлезе в живота ни: тоя хляб и тая сол! Стига е било архив! Нека да се четат завинаги от мало и голямо! От главни и от редови! Как да стане това? Също просто. По тия алеи да се оформят големи възпоменателни плочи (отвесни) с по една-единствена мисъл на Дякона например. А мислите са много, тия свещени мисли, тая „школа за истинския човек“! И слава богу! Ето така виждам новия паметник на

Народе????

Стойан Дечев

Левски – и прост, и величествен, и човеки! Като самия него“ (в публикацията на Д. Табакова. Апостоловата гора. Това е чудесно! – Култура, №10, 6 март 1987). Този пример обаче ни показва нещо много повече от радушно приемане на една чудесна концепция, проява на патриотизъм и почит към героите от нашето националноосвободително движение. По същество коментарът на Ал. Поплилов развива по изумителен и оригинален начин една сурова хрумка в действителен, детайлен проект, в който идеята е защитена и аргументирана. Заг нея стои вече конструкцията на цяла една философия, характерна за истинско и значимо художествено произведение, изпреварило времето си. Всичко това – по законите на изкуството, най-важният от които в класацията на художника е простотата. Този случай ярко манифестира гражданската съвест на Александър Поплилов, неговите възможности като художник, неговата решителност да каже това, което мисли, без да се съобразява с конюнктурата и без да се безпокои за авторитета си. Може само да се съжاليا, че тази „Апостолова гора“, това подходящо признание на легендарния ни и най-свят герой – Левски, не е осъществено. Сега то щеше да бъде едно от произведенията на художника за Левски, наред с портретите, илюстрациите, графиките и рисунките

за него, защото с коментара си за предложението на Стойчо Парушев и Пламен Попов, с многото допълнения към него (без да променя и накърнява основния замисъл) с образното описание на бъдещия монумент, той става много повече от съавтор. Той дори дава име на произведението, най-прилагащото му – „Апостоловата гора“. Гората – изворът на младост и сила, гората – домът и убежището на революцията, гората – майката закрилица, възпята в народните ни песни. Ако това бе станало или стане сега, освен оригиналното и подходящо признание на героя, би имало могъщ възпитателен ефект, би станало сила, консолидираща българския дух в процес, за дълги години напред, би било акция (дори от гледна точка на съвременните форми на изкуство) непрекъсната, би било ежедневна памет за Левски, действена и нестихваща, в която е въвлечен цял един народ.

Тридесет години от това. Александър Поплилов не е вече между живите. За Стойчо Парушев и Пламен Попов не знаем нищо. За проекта „Апостоловата гора“ знаем всичко. Знаем най-важното: „че най-истинският паметник на Левски в Карлово сега би била една нова неизбродна гора, залесена в продължение на години от българския народ“.

Клетва (1973). Худ. Александър Поплилов

Небе се с ръка не хваща...

Анета Янакиева

Високо над всичко преходно и земно – там народният певец е въздигнал в своите възприятния съдбовната поява и неспирното присъствие на Васил Левски в националното съзнание. Затова избрах това заглавие на сборника от песни за него, нареждани на говора на всички български краища. Песни, които Апостола обичал да пее, а някои дори е съчинявал. Събрани заедно, те са своеобразен епос на комитетските времена и неговата животопис – от детството му. Десетилетия наред в Чирпан, из пловдивските и хасковските села е пята песента

„Остана Гина в двовица“

„...чуди се Гина, май се как деца да си отгледа. Ней се е веке додяло лете по чужди стърнушки на турци жетва да жене. Ней се е веке додяло зиме по чужди станове на турци тъкан да ткае... Най-голямото момченце, него го Васил викаха, той си на майка думаше: „Мълчи, ма мамо, не жали, аз ще голям порасна, на турци да си отмъстя“. Гина Василча думаше: „Мама ще да те заведе във Филиба града голяма, Филибешката касаба, до уйча си да идеш, калугер да те направи“. ... Васил от уйко избяга, тръгна със чета да ходи...“

Отглас на годините, през които Левски е бил дякон, е песента „Отдавна ли си, момне ле, калугерича“, записана в Тефтерчето и съчинена от самия него. Даскалуването на Левски също оставя следи. В с. Войнягово внуци и правнуци на негови ученици са предали следната песен:

„Надошли са Донки от пусто Карлово/ Донка да годяват за Никола Пульов./ Накарали Донка песен да им пее./ Викнала е Донка и песен запяла:/ „Сладкодумен даскал Карлово ни прати,/ Василий го викат...“

Много песни са посветени на годините, през които Апостола обикаля неуморно, създава комитети, преобразява българите за Свободата. Тази най-пряка връзка между народа и техния водач е породила усещането, че той е навсякъде: „вест се разнесе сякъде:/ Левски Марица преминал,/ към Хасково си отишъл...“, „Никола ми го разказа,/ че са се снощи събрали/ на Халътъвските баири, на тази Вълча поляна,/ Тането Чирпанлията и Георги Хаджинехчето/ ...Още е, мамо, разправила,/ че Левски в Чирпан пристигна...“

Съзнанието за незаменността на Апостола поража

да загрижеността за оцеляването му в песен от село Васил Левски, Карловско: „Славейче лети горе високо,/ горе високо в синьо небе,/ във синьо небе крилица си трепка./ Грозданка ходи из равни двори,/ нагоре гледа към синьо небе/ и на славейче тихо говори:/ „Славейче, маако нъстро пиленце,/ ти като летиш горе високо,/ ти не видя ли даскал Васиала/ в негови двори песен да пее,/ песен да пее на мила майка?! Да кажеш, пиле, брату Василя,/ аскер го дири да го намери,/ кажи му, пиле, той да се крие./ Цялото село е оградено/ от трите страни по триста души,/ отпреде му са и по хиляда./ Пиленце мълчи, дума не дума,/ а на Грозданка тихом продума:/ „Ще кажа, сестро, брату Василя/ да се укрие от въраи турци“.

Песни се пеят за нечуваното хладнокръвие и изобретателност, с които Левски посреща премеждията, съпътстващи апостолското му дело:

„Василчо се изпремени/ със турска капа поклая,/ със турска форма шерстия,/ ... тръгна и той с турците/ да търси немирни Василча“ (с. Градина, Пловдивско). В песни от Петричко Левски се преобразява в „друпаво овчарче“, друг път в „църна кадъна – кошар на рамо, с боклук напълнен“, а в песента от с. Крупник, Благоевградско – в „бела була-пашалийка“.

Песни разказват и за тревожните дни след предателството:

„Стоян на мама думаше:/ „Я слушай, мамо, я слушай,/ голяма съна сънувах,/ че изгря звезда голяма/ оттатък, откъм Тракия.../ Ясно бе, мамо, небето,/ а пък се облак загаде,/ ситен ми дръждец заваля“./ Мама на Стоян продума:/ „Синко Стоене, Стоене,/ сънят ти, мамо, не е хубав./ Виден ще човек за-

гине,/ цяла България ще плаче...“ (с. Рибарица, Тетевенско). Пак в с. Рибарица се пее:

„Рано е ранила Радка, Радка млада булка,/ бели пъти е месила, гостенин да сряща – Апостол Васил Карловчето./ Че ѝ хабер дойде, че са го хванааи/ въраи турци в Къкринското ханче./ Радка жално плаче и си алото кълане:/ „Огън да го гори Къкринското ханче!/ Кому зло е сторил, та го предадоха,/ та го предадоха, та да го уловят?! Че той дето ходи, все си слова носи,/ слова за народа, слова за свобода./ Като го вързали и го подкарвали,/ той си жално гледал към Стара планина/ и тихом сбогом вземал с таз земя поробена...“

За опитите за спасяването на Левски разказват най-вече песните от Хасковско и Старозагорско:

„Събрали ми се, набрааи/ от седем села еснафи/ комитаджлък да правят/ в Арабаджийската черква:/ Бойчо ми Гюреджийчето,/ Руси ми Обруклийчето,/ поп Минчо Арабаджийчето/ и тоз Атанас Узунов – заместник беше на Левски./ Голям ще въпрос да решат – / Левски да си освободят/ от турски ръце погански,/ погански още душмански,/ га го в Цариград прекарват/ да го съдят и го обесят./ Делото не е успяло,/ а пък съзаклятието,/ то ми е, хей, пропаднало./ Левски в София съдили,/ съдили и обесили“.

Чудно ли е, че тъкмо в песните, толкова присъщи на личността на Левски, че всичките му съвременници ги споменават, можем да открием и неговата мяра в народностното ни съзнание? Това са преображенията, докоснали българите, оставили знак върху поколенията, заради които и днес чужденците ни питат: митологична фигура ли е Левски, или наистина е живял? Не може да е случайно, че песните за Васил Левски бликнаха от дълбочините на народностната памет тъкмо във време на перестройка и нежни революции, които щяха да преобразят и нашия живот. Навярно в предчувствие за новото начало сме усетили нуждата да се доближим, да потърсим знак от единственния осветен от народа ни в апостолство на българската свобода. Цели 30 години носих в душата си дълга към хората, опазили песните за Левски, за да се чуят, когато имаме нужда от самия него. И те пак се запяха – вече от днешната генерация млади българи.

Докосване до Левски Памет и съвременни интерпретации

Встъпителни думи на епископ Сионий и Донка Михайлова към участниците в конференцията

С активната подкрепа и участие на кмета на община Троян г-жа Донка Михайлова и на игумена на Троянския манастир епископ Сионий докторанти и студенти от УниБИТ представиха в Троянския манастир свои научни разработки върху личността и делото на Васил Левски в младежка научна конференция „Докосване до Левски. Памет и съвременни интерпретации“. Те подкрепиха младите хора в стремежа им да обосноват различните гледни точки и да открият свои актуални подходи към Апостола и неговото духовно наследство.

В докладите си студентите и докторантите осмис-

ляха факти от биографията на Апостола. Боян Аспарухов откри като бъдеща цел на научните проучвания издирването и допълването на списъка с псевдоними, които Левски използва в революционната си дейност. Докторант Павел Цветанков се спря върху социализацията на националния идеал. Налаганата в противоречие с националното мислене и традиции концепция на глобализма променя насилствено истината за водачите на българската национална революция. Студентът Антоний Станимиров предложи Народното събрание да разработи и приеме Закон за защита на националната памет.

Нужен е закон за защита на националната памет

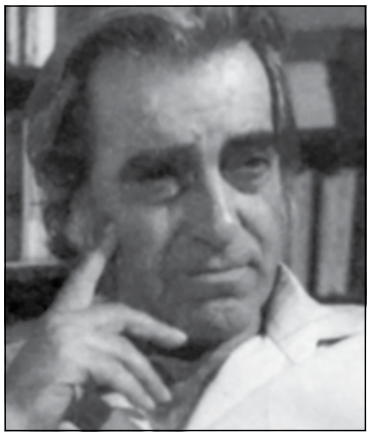
Антоний Станимиров

Приносът на Васил Левски за свободата на България е епохален. Жадувана свобода, за която националните ни герои заплатиха с кръвта си. Волтер е казал: „Човек е свободен в момента, в който пожелае да бъде“. Това пожела Апостола, но не за себе си, а за целия български народ. След обесването му някои го определят като светило, други като герой, а някои поругават по различен начин образа му. По-тревожен е обаче фактът, че „институциите мълчат“ и следователно няма наказани, нито глобени. Дори използването на телевизионната трибуна за прокламация на патриотарски идеи, афиширането с делата на Апостола от страна на обществени лица – всяват смут в обществото и предизвикват обича и гняв. И ако се примирим с подобни прояви, практически ние се отричаме от морала и честта ни, затова е

нужно да се състави и приеме закон за защита на националната памет. Трябва да се въведат строги санкции за тези, които си позволяват да поругават и да опетняват паметта и идеалите на националните ни герои. Апостола посвети живота си в името на свободата на България – дължни сме да защитим и съхраним паметта за него!

Бюст на Васил Левски в гр. Луковит
Скулптор Цветослав Христов

Проф. Николай Генчев

На кого принадлежи В. Левски, тази голяма и светла човешка личност?

Преди всичко на България и българите. Левски се ражда в България, израства под сянката на Балкана, живее отначало докрай сред своя народ, бори се за неговата свобода и бъдеще, умира за неговото щастие.

Велик син на България, Левски е гениален творец на

На кого принадлежи Васил Левски

Проф. Николай Генчев

нейната най-голяма историческа епоха, на Българското възраждане, на българския XIX в. Без него, без мислите и делата на този неповторим гений, Българското възраждане би било многократно по-бедно по дух, по-ограничено по идеи, по-малко красиво, тъй като щяха да му липсват гръзновението и смелостта, присъщи на всяка голяма и целеустремена епоха.

Но Левски не само идва из дълбините на нашата история, не само украсява Българския ренесанс, той влиза властно и в новото време, за да присъства реално в българското историческо битие. Едва проговорили, едва казали „мама“, децата на нашата земя научават за Левски.

Между приказките за горди царе и красиви пепеляшки, за чудни далечни земи, като една легенда в душите на младите българчета изниква образът на синеокия Апостол. Те виждат неговия лик в училищния коридор, декламираят Вазовите стихове, тръпнат, преживяват и се радват на всяка негова постъпка, той попица в душите им, прави ги по-добри и по-човечни.

Левски не написа оди за България, той не каза като Раковски, че няма нищо по-свято за човека от отечеството, не се просълази като Каравелова пред своето „отечество любезно“, не изпя вгърхновените песни на Ботева. Той просто и по човешки изрази синовната си обич към България, като се

бори и умря за нейното бъдеще, за да остане в българската история като най-голям и завършен родолюбец.

Но Левски не принадлежи само на България и на българите. Неговите идеи за свободата и революцията, неговите реализации и преди всичко ненадминатата в историята на освободителните борби народна революционна организация, неговите прозрения в бъдещето, където той проектираше един разумен човешки свят, и неговият безсмъртен дух принадлежат на цялото човечество. С всичко това синеокият момък от Карлово стана един от големите граждани на света, нареди своето име до имената

на най-големите мъже, които даде деветнадесетият век.

Из книгата „Левски, революцията и бъдещият свят“.

Васил Левски

В бяло Карлово в „Свети Никола“ пред заветния иконостас пак на службата сума миряни се тълпят и я слушат в захлас.

Само в черквата „Свети Никола“ леко, страстно се моли човек, щом гласът ти, о, дякон Игнатий, прокънати с мек и ангелски ек.

С песнопение ти приковаваш богомолците в този събор; среброзвучна камбана е сякаш твоят чист и божествен тенор.

Ето – приказна песен се носи и отново познатият глас омагьоса сърцата на всички, със копнеж ги изгъани, с екстаз.

– Но кой пее? Май не е Игнатий този млад гласовит хубавец! Не е дякон с монашеско расо – пред олтара стои друг певец. Както вятър, щом духне в гората, зацумяват тревите и листа, бързо в целия храм се разнесе този слух от уста на уста.

– Кой си ти в тия светски одежди, дето вместо Игнатий запя? – Но спонтанния ропот из храма да сподави той бързо успя:

– Аз съм вашият псалт, мили братя, но сега за последен път пях. Не търсете от днес нито дякон, ни калугер: такъв вече бях. Хвърлах расото, после косите си отрязах без капка тъга... Своето минало аз преосмислах... Васил Левски се казвам сега!

Песнопения спирам да пая в този, както във всеки друг храм... И родината с български песни ще обхождам оттука натам! За позорното робство ще пая, как свободния свят възмути, за железните тежки окови, дето влачим пет века почти.

И за тях – за балканските роби, принуждавани все да търпят, и търпят те, докрай изтерзани, страдат, гинат, и все си мъчат... Та това исках днес да ви кажа:

от Игнатий съм вече далеч! Тук пред вас е хайдутинът Левски, не молитвеник вдигнал, а меч!...

Превод от словенски:
Людмила Димитров

Образът на Левски в чуждата литература

Светослав Димитров, студент в УниБИТ

Васил Иванов Кунчев – силна личност, идеолог и организатор на българската национална революция, основател на Вътрешната революционна организация (ВРО) и на Българския революционен централен комитет (БРЦК).

Въпреки младостта си, Дякона е човек, изпреварил времето си. И независимо от първоначалното недоверие към неговите планове, той не се отказва от идеята за свобода и изграждане на демократична република. С неуморим дух и непримиримо сърце той кръстосва родната земя под различни прозвища: Дякона, Дякончето, Апостола, Главния книжар, Тропчо, Васил Левски, Дервишооглу Аслан ефенди, Асланоолу Видинли, Афъз ага, Давид Мехмед Кърджалъ, Драгойчо, Дякон Игнатий Васил Гинин, Драгойчо, Хаджи Асана, Ибряма Анадолау, Драган

Кърджалията, и други революционни псевдоними и фалшиви имена.

Интерес обаче представлява образът на Левски в чуждата литература.

През 1877 г. Иля Иванович дава първата оценка за значението и делото на Левски в „Борци и мъченици за свободата на България“ – сборник с очерци из историята на българските въстания, публикуван в бр. 1 и 3 на „Северен вестник“ (Санкт Петербург).

Словенският поет Антон Ашкерц обнародва в своя „Четвърти сборник стихове“, издаден в Любляна, 13 поеми-рапсодии, в които са възпети борбите на българския народ за освобождение от турско робство. Сред поемите има и посветена на Васил Левски.

За делото и живота на Апостола пише и Константин Иречек в под-

листника на в-к „Марица“, в статията „Княжество България“.

През 1890 г. арменският историк Азот Улупян отпечатва книгата „Априлското въстание – 1876 година в Русия“, в която отделя специално внимание на Левски. По същото време анонимен автор издава брошура на арменски в Петербург, озаглавена „Дяконът“. В нея се описва животът на легендарната личност Васил Левски.

След посещението си в България през 1950 г. френският поет Пол Елюар разглежда родната къща на Апостола. Малко по-късно написва сонета „Победителите“, посветен на Левски в България, включен в известната „Антология на съвременната френска поезия“. Сонетът е с наслов: „Ако спечеля, печеля за цял народ, ако губя, губя само мене си...“.

В поредицата „Животът на забележителните хора“ руският писател Александър Стеколников пише романизирана биография, посветена на Васил Левски.

Дълбокото си уважение към личността на Апостола отдават и румънските творци Петре Константинеску-Яш, и Честмар Аморт, които написват книгата „Васил Левски и революционната организация“.

Съдбата и делото на Левски занимават и редица историци. Полският историк Аполониум Завилски пише „Комитетите на Васил Левски“, а аржентинският историк Фаруо Манон Хименес създава знаменития си труд „Апостол и пророк“, в който определя Дякона като „пророк на бъдещето и знаменосец на свободата“.

Явно е, че образът на Васил Левски привлича творците, посещаващи нашата държава. Докосването до него за тях е докосване до България, до духа и ценностите на нашия народ. А за всички нас Левски олицетворява саможертвата в името на свободата.

„Васил Левски в бурята“. Худ. Жечко Попов

За гроба на Левски ...

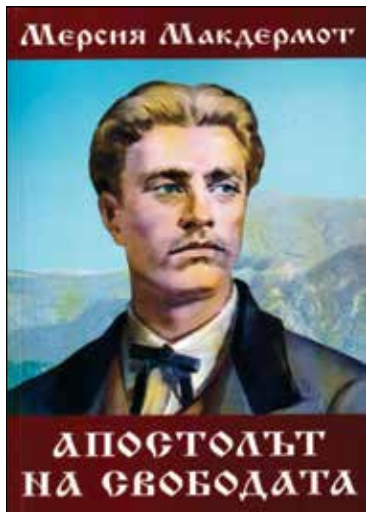
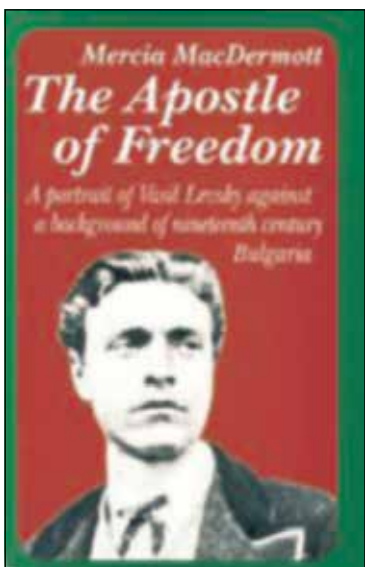
Мерсия Макдермот

През 1967 г. големото лондонско издателство „Джордж Алън енд Ънуин“, което се намира при входа на Британския музей, отпечата на английски език книгата на Мерсия Макдермот „Апостолът на свободата. Един портрет на Васил Левски на фона на България от XIX век“. Разпространена по цял свят, тя поставя начало на международното признание за една малко известна дотогава личност.

Мерсия Макдермот

Заслужава си да припомним заключителните редове на книгата по повод на периодично подновяваните спорове относно гроба на Апостола.

„Гробът на Левски и до днес не е открит. Но всъщност един гроб изглежда съвсем ненужен за човек, останал толкова жив в паметта на народа си и толкова дълбоко обичан.“

Историята справедливо отреди на Левски единствената награда, която той е искал за себе си или е обещавал на онези, които са участвали в неговото дело: безсмъртие в паметта на бъдните поколения.

За тях Левски не само служи като неувяхващ пример на доблест и нравствена чистота – той е живо доказателство за безсилието на тираните, за неразрушимото достойнство на човека.

Защото какво печели тиранинът, ако една земя след петстотин години на робство и унижение ражда не народ от роби, а мъже като Васил Левски?*

Този откъс авторката цитираше като свое мнение за напразното и безсмислено търсене на костите на Левски. Нека се има предвид това...

Екипът на вестник „За буквите – О' писменехъ“ изказва специални благодарности на г-жа Валерия Велева за оказаното съдействие при подготовката на материалите за броя.

Екипът на вестник „За буквите – О' писменехъ“ си запазва правото да редактира и съкращава текстовете и заглавията в броя.

Васил Левски за народа:
Днешният век е век на свободата.

Народната работа стои над всичко.

Братство с всекиго, без да гледаме на вяра и народност.

Размислете хубаво, че доста сме се лъгали.

Не бива да се дава подкрепа на глупци.

Всекиму ще се гържи сметка за делата.

Цели сме изгорели от парене и пак не знаем да духаме.

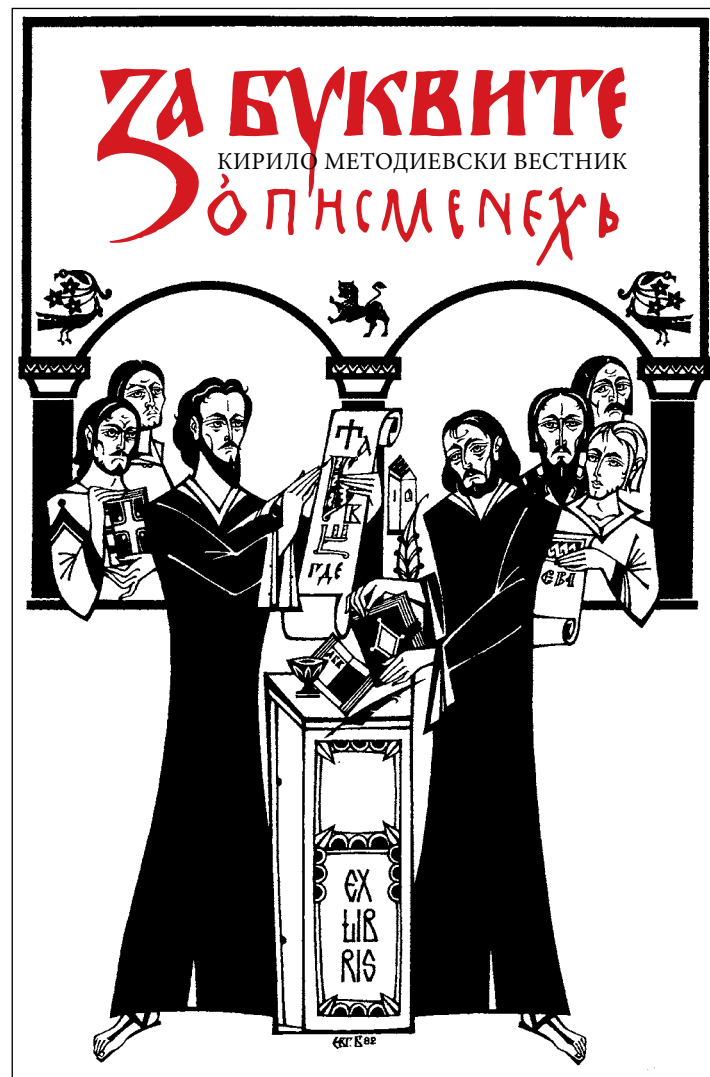
Играем с живота на 7 милиона българи, трябва зряло да се постъпва.

Трябва да се променят имената – станаха известни на мнозина.

Всичко се състои в нашите задружни сили.

Редакционно броят е приключен на 6 юли 2017 г. През 1837 г. на тази дата (стар стил) е роден безсмъртният син на България Васил Иванов Кунчев.

Този брой е посветен на 180-годишнината от рождението на Апостола.

Екслибрис Евгений Босацки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 51/юли 2017 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването на вестник „За буквите – О' писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Д-р ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.ук.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК, ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, КИРИЛ ПЛАМЕН КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТИЛА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯНИНИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛАК ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛАДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници

Антоанета Сърневска, Пела Манастирска, Красимира Александрова, Славка Бозукова, Ралица Йотова, Цветелина Варадиноба, Димитър Палашев, Светослава Узунян

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС
Директор Марин Нестороб

Дякон Васил Левски

О, Майко моя, рогино света!
Защо тъй горко, тъй скробно плачеш?
Гарване и ти, птицо проклета,
над чий там гроб тъй грозно грачеш?

Зимата нее свойта зла песен.
Вихрове гонят тръни в полето
и студ, и мраз – плач безнадежен!
Навяват на теб, теб на сърцето!

О, зная, зная, ти плачеш, майко,
затуй, че ти си черна робиня;
затуй, че твоят свещен глас, майко,
е глас без помощ, глас във пустиня!

Гарванът грачи грозно, зловещо,
псета и вълци вият в мъглата;
старци са богу молат горещо,
жените плачат, пищат деца!

Плачи! Там близо до град София
вида аз стърчи черно бесило.
И твоят един син, Българо,
виси на него... Със страшна сила.

Умря той вече! Юнашка сила
твойте тиране скриха в земята!
О, майко моя, рогино мила,
плачи за него, кълни събата!

Това е първият вариант на стихотворението „Обесването на Васил Левски“. Публикуван е във в. „България“, г. 1, бр. 22 от 12 август 1876 г. Окончателният вариант на стихотворението е излязъл в „Календар за 1876 година“ под образа на Васил Левски, а след това е публикуван е в „Съчинения на Христо Ботйов“ под ред. на Захари Стоянов, С., 1888, с. 43.

Васил Левски пред турския съд. Худ. Калина Тасева

Обесването на Васил Левски. Худ. Борис Ангелушев (1942)